

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

„Srovnání právní úpravy osvojení ČR a SR“

Zpracovala: Barbora SALAYOVÁ

Plzeň 2017

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň 11.03.2017

.....

Poděkování

Za cenné odborné rady, neocenitelnou pomoc, podporu, vedení, poradenství, konzultace jakož i za čas mi věnovaný při psaní mé diplomové práce ***děkuji***

JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph. D.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Pojem a definice osvojení – srovnání	3
3. Podmínky a předpoklady osvojení – srovnání	9
4. Subjekty – srovnání.....	16
4.1. Osvojitel, osvojitelé	16
4.2. Osvojenec	25
5. Souhlas s osvojením dítěte – srovnání	30
5.1. Souhlas osvojence.....	30
5.2. Souhlas rodičů osvojovaného dítěte	36
5.3. Forma a doba souhlasu	43
6. Péče budoucích osvojitelů a okamžitá péče – srovnání	49
7. Důsledky osvojení – srovnání	55
8. Dohled nad osvojením – srovnání.....	62
9. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné, zrušení osvojení – srovnání.....	64
10. Závěr.....	70
Použitá literatura.....	73
Abstrakt	76

1. Úvod

Žít a vyrůstat v rodinném prostředí, v rodině se svými biologickými rodiči, je přirozeným právem dítěte. Zároveň je to touha a přání každého. Nesplní se to však každému. Život s sebou totiž přinese někdy situace, kdy to možné není. Důvody jsou různé, ale podstata stejná. Dítě něco ztratilo, už nemá to, po čem tak touží. Tehdy přichází na řadu osvojení. Právní institut, který považují za velmi důležitý a hodný obdivu zároveň. Svou základní myšlenkou i podstatou je smysluplný a schopný udělat dítě znovu šťastným, radostným. Je schopný poskytnout mu, po čem touží, stabilitu rodinného prostředí, rodičů. To, co mnozí chápou jako samozřejmost. To, čeho si mnozí neváží. To, co mnozí rodiče nechtějí dítěti poskytnout (dát). Institut, kterému se nevěnuje tolik pozornosti, kolik by si zasloužil. Společnost ho ne dostatečně a plně akceptuje či chápe. Myslím si, že tato práce by mohla, poskytnout v ucelené a stručné podobě základní informace o osvojení jako takovém, také o rozdílech v porovnávaných právních řádech, které měly dlouholetou společnou historii v rámci jedné federace, a měly tak v podstatě po dlouhou dobu stejnou právní úpravu.

Během studia na vysoké škole jsem měla možnost zúčastnit se různých jednání u soudů, nejčastěji v místě mého bydliště. Zúčastnila jsem se tak i řízení ve věcech péče o nezletilé děti a také řízení o vyslovení osvojení nezletilého dítěte, řízení o předosvojitelské péči, jakož i řízení o osvojení. Tato jednání ve mně zanechala hlubokou stopu a takový zvláštní, těžko definovatelný pocit. Tehdy jsem tomu nevěnovala bližší pozornost. Při úvahách, jaké téma diplomové práce si zvolit, tyto moje vzpomínky ožily. To mě přivedlo k rozhodnutí zvolit si za téma diplomové práce osvojení. Pocházím ze Slovenské republiky. Studuji v České republice. Proto jsem chtěla poznat tento institut v českém i slovenském právním řádu.

Svou práci jsem rozdělila na 8 částí. V úvodních částech se věnuji samé podstatě osvojení, vymezení pojmu osvojení a jeho definici s důrazem na odlišnosti porovnávaných právních úprav. Ve druhé až páté části se více věnuji zákonným předpokladům, podmínkám osvojení, včetně osoby osvojitele, osvojence, souhlasu osob k tomu oprávněných se zdůrazněním rozdílů

v porovnávaných právních úpravách. A v posledních třech částech jsem se zaměřila na důsledky osvojení, jakož i na možnosti zrušení osvojení, také přes hledání shod a rozdílů v porovnávaných právních úpravách.

Ve své práci se chci zabývat právní úpravou osvojení v České republice a právní úpravou osvojení v Slovenské republice. V rámci toho bych chtěla obě právní úpravy navzájem porovnat, poukázat na shody a také na případné rozdíly, pokud tam nějakou jsou.

2. Pojem a definice osvojení – srovnání

*„Každý má právo na respektování svého **soukromého a rodinného života**, obydlí a korespondence.“¹*

*„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat **právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.**“²*

Uvedené zásady ctí právní řád České republiky i právní řád Slovenské republiky. V obou porovnávaných právních řádech představují základní atributy. Garantují každému jedinci právo vyrůstat a žít rodinným životem s biologickými rodiči ve své přirozené biologické rodině.

Ne vždy je to však možné. Někdy totiž nastanou situace, které dítěti neumožňují výkon tohoto práva. Může jít o důvody objektivní, např. úmrtí obou rodičů. Mohou to být i důvody subjektivní, např. nezáměr biologických rodičů o dítě, o jeho péči a výchovu, o jeho zdravý duševní a tělesný vývoj. Bohužel, není výjimečné ani fyzické násilí páchané na dětech jejich biologickými rodiči. V takových případech nastupuje povinnost státu, která je vyjádřena v článku 20 odst. 1 a odst. 2 Úmluvy o právech dítěte: *„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, **zabezpečí** takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím **náhradní péči.**“³*

I tato zásada je promítnuta do obou porovnávaných právních úprav. Stát

¹FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o podpisu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.* [online]. 15/05/1992. [cit. 2017-02-28]. Dostupné na internetu: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39918&nr=209~2F1992&rpp=15#local-content>. [čl. 8].

²FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o právech dítěte.* [online]. 08/04/1991. [cit. 2017-02-28]. Dostupné na internetu: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39097&nr=104~2F1991&rpp=15#local-content>. [čl. 8].

³FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o právech dítěte.* [online]. 08/04/1991. [cit. 2017-02-28]. Dostupné na internetu: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39097&nr=104~2F1991&rpp=15#local-content>. [čl. 20 odst. 1 a 2].

v obou zemích je povinen vytvořit a zajistit takové právní prostředky a instituty, které dítěti zajistí ochranu. Prostředky a instituty, které zajistí dítěti jiné prostředí, v němž bude vyrůstat spokojeně. Prostedí, kde se bude cítit dobře a bude mu to ku prospěchu. Prostedí, které mu vytvoří podmínky pro jeho zdravý vývoj a růst.

Prvořadým úkolem státu v českém i slovenském právním řádu bude vytvořit nejprve podmínky umožňující obnovení přirozeného prostředí dítěte v rodině jeho biologických rodičů (pokud je to možné). Pokud taková možnost není, musí hledat zákonné možnosti nejprve u příbuzných rodičů dítěte, ať už blízkých, či vzdálených. Jestliže uvedené nedokáže zajistit, až následně přichází na řadu institut osvojení.

Takovou posloupnost definuje slovenská právní úprava jako zrušení původních rodinněprávních vztahů, které přichází v úvahu pouze tehdy, pokud rodiče definitivně nemohou, nebo nechtějí svá rodičovská práva a povinnosti vykonávat.⁴

Obdobně i česká právní úprava považuje za prvořadou úlohu státu obnovit přirozené prostředí dítěte, případně zajistit mu vhodné prostředí u jeho příbuzných. Pokud by se totiž našla taková vhodná osoba, bylo by třeba upřednostnit péči dítěte u této osoby před osvojením. „*Pouze tehdy, když se pro dítě nepodaří zajistit péči blízkým příbuzným, resp. příbuzným vzdálenějším či osobou dítěti blízkou (§ 954 odst. 2, § 962 odst. 2, § 931 odst. 1 ObčZ), může být zahájeno zprostředkování osvojení dítěte osobou zcela cizí.*“⁵

Osvojení v obou porovnávaných právních řádech je právním institutem s konstitutivním charakterem. Právní mocí rozhodnutí o osvojení totiž zanikají vztahy osvojence s jeho biologickými rodiči a jejich příbuznými a současně vznikají nové vztahy k osvojiteli (osvojitelům) a jeho (jejich) příbuzným. Jde o změnu zásadní, prakticky nezvratnou. Osvojenec ztrácí své právo na původních (většinou biologických) rodičích a jejich příbuzných a získává nové

⁴PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [551 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁵HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [160 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

právo na svých tzv. právních rodičích a jejich příbuzných. Ztrácí své přirozené vztahy a vazby. Nabývá nové vztahy a nové vazby. Zasahuje se jím do všech sfér života osvojenice. Proto je velmi důležité, aby byly vytvořeny a nastaveny podmínky osvojení tak, aby osvojení naplnilo svůj smysl, aby bylo schopno vytvořit pro osvojenice rodinné prostředí a rodinné vazby, které budou v jeho zájmu, a to po všech stránkách jeho života. Vzhledem k závažnosti a důsledkům osvojení proto oba srovnávané právní řády svěřily rozhodování o osvojení, i v souladu s mezinárodními dokumenty, jimiž jsou vázány, soudům, a to bez jakékoli výjimky. Jedině rozhodnutí soudu, a to pravomocné rozhodnutí, je tím, které mění celý dosavadní život osvojenice. Cílem je poskytnout dítěti chybějící pevné, klidné a milující rodinné zázemí, chybějící rodičovskou lásku a péči.

Osvojení nelze vnímat tak, že člověk chce někomu pomáhat, že toto je správné, že toto chce. Nemůže být pojato a chápáno jako určitý druh charity (chce pomoci, protože je to správné).

Osvojení spočívá v tom, že člověk chce být rodičem, že chce mít dítě, o něž se chce starat, že je to jeho dítě a zajistí mu, aby mělo rodinné prostředí, ve kterém bude cítit lásku, porozumění, zájem a jistotu. Na straně osvojitele musí vycházet z jeho přesvědčení, že se chce stát rodičem osvojenice, že to je smysl jeho života.

V právním řádu České republiky je osvojení obsaženo v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jako „NOZ“), v Části 2 Rodinné právo, Hlava II Příbuzenství a švagrovství, Díl 2 Poměry mezi rodiči a dítětem, Oddíl 2 Osvojení, Pododdíl 1 Osvojení, osvojitel a osvojované dítě, Pododdíl 2 Souhlas s osvojením, Pododdíl 3 Péče před osvojením, Pododdíl 4 Následky osvojení, Pododdíl 5 Osvojení zletilého, počínaje zákonným ustanovením § 794 a konče zákonným ustanovením § 854.

Ve slovenském právním řádu je osvojení upraveno v Zákoně o rodině č. 36/2005 Z. z. (dále jako „ZR“) ve znění jeho pozdějších změn a doplňků v jeho Čtvrté části Určení rodičovství a osvojení, Druhá hlava, počínaje zákonným ustanovením § 97 ZR a konče zák. ust. § 109 ZR.

Při porovnání rozsahu zákonné úpravy osvojení v českém právním řádu a v porovnání k němu rozsahu zákonné úpravy ve slovenském právním řádu je zatím zřejmé, že je zde rozdíl přinejmenším v počtu zákonných ustanovení (dále jako „zák. ust.“) upravujících osvojení v porovnávaných právních řádech. Rozdíly však existují v těchto dvou srovnávaných právních řádech nejen co do počtu zákonných ustanovení.

Už bylo zmíněno, že institut osvojení je velmi vážným zásahem do práv dítěte. Aby bylo možné posoudit rozsah tohoto zásahu, je třeba znát pojem osvojení a zejména jeho definici.

Česká právní úprava jednoznačně obsahuje definici osvojení vyjádřenou v zákonném ustanovení § 794 NOZ: „*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.*“⁶ Z tohoto zákonného ustanovení vyplývá, že zákonodárce České republiky „*osvojení chápe jako statusovou změnu.*“⁷ Jejím základním principem je „*nahrazení přirozeného biologického rodičovství právním. Přijetí cizí osoby za vlastní je podstatou osvojení a přijetí cizí osoby za vlastní je základním rozlišovacím znakem proti jiným institutům zakládající rodičovství.*“⁸ Toto je základní rys a podstata institutu osvojení podle české právní úpravy a současně definice pojmu osvojení v českém právním řádu. Osvojení nechápe jen jako určitý druh a formu náhradní osobní péče, jako tomu bylo podle dřívější právní úpravy. „*Důvodová zpráva zmiňuje, že institut osvojení nemá být považován výhradně za formu náhradní rodinné péče.*“⁹

„*Osvojení je tedy vymezeno tak, že rozhodnutí o něm je vyhrazeno pro takové případy, kdy dítě nemůže od svých přirozených rodičů očekávat jejich zájem o ně samotné a také jejich řádnou péči.*“¹⁰

⁶Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 794].

⁷HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [599 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 65 –975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [601 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁹RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. vydání.* Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.

¹⁰RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. vydání.* Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.

Slovenský právni řád neobsahuje definici osvojení. Zákonné ustanovení § 97 odst. 1/ ZR pouze definuje, co osvojením vzniká. Neříká však nic o tom, co osvojení je. Osvojení nedefinuje. Vysvětlivky k tomuto zákonnému ustanovení obsažené v Zákoně o rodině Komentář s judikaturou považují osvojení za právní prostředek na založení umělého rodičovského vztahu, v důsledku kterého dítě nabývá vůči osvojiteli takové právní postavení, jako kdyby bylo jeho vlastním dítětem. Osvojení jako rodinněprávní institut spočívá v tom, že se jím mění osobní stav osvojovaného nezletilého dítěte.¹¹ Podle zákona o rodině má osvojení ve vztahu k formám náhradní péče zvláštní povahu.¹² Smyslem osvojení je dát dítěti rodinu, ne dát dítě rodině.¹³ Ani uvedené však není jednoznačnou definicí osvojení, pouze upřesňuje, k čemu osvojení slouží a co má být jeho smyslem.

Osvojení plně napodobuje rodičovský vztah (adoptione imitatio naturae), dítě se zcela začleňuje do nové rodiny, a tudíž se přetrhnou všechny rodinněprávní vazby k původní rodině.¹⁴

Využívá se jako nejúplnější forma náhradní péče, při níž právní rodiče (osvojitelé) vstupují do všech práv a povinností biologických rodičů tak, jak je upravuje ust. § 28 ZR. Proto je možné považovat osvojení také za způsob určení rodičovství (i když ne biologického).¹⁵

Základním charakteristickým rysem osvojení jako nejdokonalejší formy náhradní rodinné výchovy je vznik rodinněprávního vztahu mezi osvojencem a osvojitelem a současně vznik příbuzenského poměru mezi osvojencem a příbuznými osvojitele.¹⁶

¹¹PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [316 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹²PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [551 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹³PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [553 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹⁴HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [544 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹⁵CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2010. 216 s. [135 s.]. ISBN 978-80-89122-47-9.*

¹⁶Vyhodnotenie Najvyššieho súdu SSR zo dňa 22.05.1985., sp. zn. Cpj 13/85, uverejnené pod číslom 50/1985 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk. [Zošit č. 9-10, 493 s.].

V zásadě lze konstatovat, že česká právní úprava je v definici pojmu a při vymezení právního institutu osvojení jednoznačně lepší. Základní podstatu osvojení totiž vymezuje v konkrétním zákonném ustanovení. Ve slovenském právním řádu taková jednoznačná definice osvojení absentuje. Podstatu osvojení lze vyvodit pouze výkladem právních předpisů týkajících se osvojení. Každý právní předpis by měl obsahovat definici a podstatu právního institutu, který upravuje. Platí to tedy i pro právní institut osvojení. Tento požadavek vyplývá ze zajištění práva na dostatek informací, co ten, který právní institut obsažený v právním řádu znamená, co je pod ním třeba chápat, co představuje, a uvedené se musí vztahovat i na osvojení. Nemělo by to být řešeno pouze přes důvodovou zprávu nebo přes komentáře k zákonu, poznámky nebo judikaturu. Možná by bylo vhodné, kdyby se slovenský zákonodárce v tomto směru inspiroval současnou českou právní úpravou a zapracoval do svého právního řádu i definici osvojení.

3. Podmínky a předpoklady osvojení – srovnání

Už bylo zmíněno, že osvojení představuje velmi výrazný zásah do života osoby, která má být osvojena. Z tohoto důvodu je nutné, aby v každém právním řádu existovala zákonná úprava podmínek a předpokladů, za kterých je možné vyslovit osvojení.

Porovnávané právní řády obsahují podmínky i předpoklady osvojení, přičemž způsob jejich zákonné úpravy je dost odlišný. Některé jsou v zákoně, ať už v jednom právním řádu, nebo v druhém právním řádu přesně stanovené, jiné vyplývají z pojmu a účelu osvojení, případně z mezinárodních smluv, jimiž jsou oba právní řády vázány. Při jejich porovnání bylo zaznamenáno několik rozdílů.

Každé dítě má právo vyrůstat ve své biologické rodině. Toto právo mu může být odepřeno jen výjimečně, při splnění přísně stanovených zákonných podmínek a na základě rozhodnutí soudu. Může se tak stát jedině v tom případě, pokud byla vyloučena možnost zajistit mu toto právo jiným právním institutem. Znamená to, že úplně prvním základním předpokladem pro osvojení jsou okolnosti na straně rodiny dítěte, například: úmrtí jeho obou rodičů, nezáměr rodičů o dítě, případně jiné další důvody, a současně že v blízkém či vzdálenějším okolí příbuzných dítěte není žádná osoba, která by byla schopna a ochotna zajistit dítěti jeho péči a výchovu. Pokud taková podmínka a předpoklad nejsou splněny, není ani důvod a není ani zákonné opodstatnění zvažovat možnost osvojení dítěte.

Ani jeden z porovnávaných právních řádů výslovně neobsahuje takovou základní podmínku a předpoklad osvojení. Uvedené je možné pouze skrze výklad zákona, ať už v právním řádu České republiky, nebo v právním řádu Slovenské republiky, skrze účel a podstatu osvojení a základních principů a zásad týkajících se práv dítěte na rodinný život.

V jednom i ve druhém právním řádu platí základní princip a zásada, že k osvojení může dojít jedině v případě, pokud jsou splněny všechny zákonem dané podmínky a předpoklady. Pouze v takovém případě obě právní úpravy poskytují dítěti reálný předpoklad, aby bylo osvojení v jeho zájmu.

Zákonodárce České republiky jednoznačně definuje základní předpoklad v zák. ust. § 795 NOZ. „*Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu.*“¹⁷ Jde o novou zásadu, přijatou kodifikací nového občanského zákoníku.

Český zákonodárce vyžaduje výše uvedeným zákonným ustanovením existenci vztahu, který přirovnává ke vztahu rodiče a dítěte, respektive vyžaduje, aby zde byly alespoň předpoklady, že se takový vztah v budoucnu mezi osvojencem a osvojitelem může vytvořit, že může vzniknout. „*Má-li osvojení nahrazovat biologické rodičovství, musí dojít k vybudování vztahu jako mezi rodičem a dítětem. Tento vztah musí být mezi osvojencem a osvojitelem vzájemný. Tedy osvojenec musí budoucí osvojitele vnímat jako své rodiče, a naopak budoucí osvojitelé musí akceptovat osvojence jako své dítě.*“¹⁸

Slovenský právní řád ve svých zákonných ustanoveních týkajících se osvojení žádnou takovou úpravu neobsahuje. Ani v jednom ze zákonných ustanovení týkajících se osvojení není výslovně uvedeno, co je předpokladem osvojení. Účinná a platná slovenská právní úprava osvojení takto koncipována není. Jen ve vysvětlivkách k zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR, v „Zákoně o rodině Komentář s judikaturou“ se najde zmínka, že zájem nezletilého nezbytně vyžaduje, aby mezi osvojencem a osvojitelem byl citový vztah, případně aby se včas vytvářely podmínky pro to, aby se citový vztah, jaký je obvyklý mezi rodiči a dětmi, mohl vytvořit.¹⁹ Zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR přitom říká, že osvojit lze jen nezletilé dítě, pokud je osvojení v jeho zájmu.²⁰ V rámci této zásady by tedy soudy ve Slovenské republice při své rozhodovací činnosti měly zkoumat i existenci výše uvedeného citového vztahu nebo existenci podmínek na vznik takového vztahu. Není to však obsaženo v zákonném ustanovení tak, jak to je v českém právním řádu.

¹⁷Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník [§795].

¹⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [615 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹⁹PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [320 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

²⁰Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 99].

Český i slovenský právní řád obsahují shodnou úpravu v tom směru, že osvojení musí být v souladu se zájmy osvojence (§ 795 věta druhá/ NOZ a § 99 odst. 2/ ZR). V obou právních úpravách jde o jeden ze základních předpokladů osvojení. Jde o předpoklad, který je koncipován značně obecně s tím, že je věcí soudů, v té které konkrétní věci vždy posoudit a vyhodnotit, co je nejlepší zájem dítěte. To, co může být nejlepším zájmem jednoho dítěte, nemusí být zákonitě nejlepším zájmem jiného dítěte. V obecné rovině však lze ustálit, že podle obou právních úprav nejlepší zájem dítěte bude tehdy, pokud bude dítě v prostředí, kde se cítí dobře, kde se cítí spokojeně a bezpečně. V prostředí, v němž se mu poskytuje dostatek lásky a porozumění. V prostředí, kde je o něj postaráno, ve kterém dbají o jeho citové blaho, dbají o jeho tělesný a mravní vývoj.

Zájmem dítěte je, aby se dostalo do výchovného prostředí zabezpečujícího z citového a hmotného hlediska jeho všestranný a nerušený příznivý vývoj (zejména v úplné rodině).²¹

„Při rozhodování o osvojení nelze prospěch dítěte posuzovat jen z hlediska hmotných podmínek a předpokladů, nýbrž především z hlediska záruk všestranného rozvoje dítěte, to je i rozvoje duševního a citového.“²²

Hodnocení nejlepšího zájmu dítěte má být tedy výsledkem zvážení, zda za existujícího stavu rodinněprávních vztahů i s ohledem na perspektivnost jejich zlepšení je pro dítě lepší (výhodnější) zrušit existující přirozenoprávní rodinné vazby a vytvořit fikci nové rodiny.²³

„Mezinárodní dokumenty i nová právní úprava staví na první místo nejlepší zájem dítěte, resp. jeho blaho. Co je ovšem nejlepší zájem dítěte, resp. blaho dítěte musí v konkrétní situaci vyhodnotit soud. Úmluva o právech dítěte garantuje dítěti právo na péči rodičů, event. právo na jinou individuální

²¹HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [557 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

²²Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.03.1967, sp. zn. 5 Cz 26/67, zveřejněn pod číslem 69/1967 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.[Zošit č. 7, 410 s.].

²³PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [567 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

*péči tak, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, aby bylo pečováno o jeho zdraví, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Nemůže-li dítě žít se svými rodiči, resp. příbuznými či osobami blízkými, pak musí být dítěti zajištěna péče osobou pro dítě cizí. Osvojení není vždy vhodným řešením pro svízelnou životní situaci nezletilého dítěte. Potřeby dítěte mohou být různé.*²⁴

*„Právní úprava uvedená v občanském zákoníku vychází ze zájmu dítěte.“*²⁵

Mezi základní předpoklady a podmínky osvojení v českém právním řádu patří i zákaz nepatřičného zisku z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení, jak je to upraveno v zák. ust. § 798 NOZ. Jde o zcela novou právní úpravu v českém právním řádu. Je zřejmé, že zákonodárce chtěl touto zákonnou úpravou zamezit jakýmkoli snahám obohacovat se při zprostředkování osvojení. Na druhé straně však bude vhodné položit si otázku, jaký dopad na osvojení by mělo zjištění, že se někdo z takové činnosti obohatil, že získal nepatřičný zisk. Zákonná úprava neřeší důsledky pořízeného nepatřičného zisku. Neřeší, že pokud by byly splněny všechny ostatní zákonem stanovené podmínky pro osvojení, zda by bylo možné, či nikoli, vyslovit osvojení. Neřeší, co by mělo nastat, pokud by to například bylo zjištěno až ve stadiu, kdy byly naplněny podmínky předosvojitelské péče. Neřeší situaci, kdy už by se mělo přímo rozhodovat o osvojení dítěte. Kromě toho blíže nedefinuje ani to, co chápat pod nepatřičným ziskem. Navíc je sporné, zda zákazem nepatřičného zisku připouští nebo nepřipouští zisk, který by byl „patřičný“. V tomto směru by to vyžadovalo jasnější a konkrétnější zákonnou úpravu.

Slovenský právní řád žádnou takovou právní úpravu neobsahuje.

V zásadě je možné ztotožnit se s obecným závěrem, že osvojení a činnost tomu předchozí by v žádném případě neměly být prostředkem výdělečné činnosti kohokoli. Pokud by se připustil opak, byl by ohrožen jeden z nejdůležitějších předpokladů osvojení, a to zájem dítěte. Osvojení by se tak mohlo stát předmětem

²⁴HROUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*, 1. vydání. Praha C. H. Beck, 2015. 366 s. [160 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

²⁵RADVANOVA, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.

obchodu, což by popíralo základní principy a smysl osvojení.

Podmínky osvojení by měly být nastavené tak, aby nebylo možné uvažovat o žádném zisku.

Vychází-li se z účelu osvojení, kterým se má vytvořit vztah rodiče a dítěte, je třeba, aby mezi rodičem a dítětem byl takový věkový rozdíl, který bude způsobit vytvářet vztah rodiče a dítěte. Příliš nízký věkový rozdíl by totiž těžko mohl vést ke vzniku vztahu rodič a dítě a taktéž i nepřiměřeně vysoký věkový rozdíl by mohl být překážkou vzniku vztahu rodič a dítě.

Proto je další z podmínek úspěšného osvojení přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, a to podle českého i slovenského právního řádu.

V českém právním řádu je přiměřený věkový rozdíl obsažen v zák. ust. § 803 NOZ. „Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let; jen souhlasí-li s osvojením opatrovník zastupující dítě v řízení a je-li osvojení v souladu se zájmy dítěte, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem výjimečně menší než šestnáct let.“²⁶

Slovenský právní řád přiměřený věkový rozdíl řeší v zákonném ustanovení § 99 odst. 1/ ZR. Podle tohoto zákonného ustanovení mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.²⁷

Už na první pohled je zřejmé, že jde o odlišnou právní úpravu porovnávaných právních řádů.

Česká právní úprava je podrobnější. V první řadě hovoří o přiměřeném věkovém rozdílu, ale v dalším vymezuje, že by měla platit zásada, že tento přiměřený věkový rozdíl není menší než šestnáct let. Zároveň z této zásady připouští výjimku, v jakém případě tento věkový rozdíl může být menší než

²⁶Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 803].

²⁷Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 99 ods. 1].

šestnáct let. Pro uplatnění této výjimky však musejí být splněny zákonem dané podmínky v zák. ust. § 803 NOZ. První z nich je souhlas opatrovníka zastupujícího dítě v soudním řízení a druhou, že osvojení je v zájmu nezletilého dítěte. Jen při současném splnění těchto podmínek může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem menší než šestnáct let. Může se tak stát ale jen výjimečně, jak zdůrazňuje výše citovaná zákonná úprava. Z této zásady pak vyplývá, že při rozhodování musí soudy v České republice povinně zkoumat splnění zákonné podmínky přiměřeného věkového rozdílu, ne menšího než šestnáct let. Pokud by měla být z tohoto uplatněna výjimka, jsou povinny zkoumat splnění podmínek pro uplatnění této výjimky. Pokud by tyto podmínky na uplatnění výjimky nebyly splněny, nemohlo by dojít k vyslovení osvojení.

Slovenský právní řád hovoří jen o přiměřeném věkovém rozdílu. Nedefinuje, co je to přiměřený věkový rozdíl. V tomto směru soudy ve Slovenské republice musí v každém jednom případě posuzovat, zda věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem je nebo není přiměřený. Podle ustálené rozhodovací činnosti soudů Slovenské republiky je přiměřeným věkovým rozdílem rozdíl jako mezi rodičem a dítětem. Slovenské právo (ani judikované) nezná žádnou přesnou věkovou hranici, kolik let takovým rozdílem již je, nebo kolik let takovým rozdílem již není. Judikatura jen jedinkrát vyslovila skze výběr rozhodnutí a stanovisek NS SR č. 3/1986, že za takový věkový rozdíl se považuje rozdíl jedné generace. Kdy minimální věkový rozdíl, který lze považovat za přiměřený, je šestnáct let.²⁸

Při srovnání právní úpravy těchto dvou právních řádů lze pak ustálit, že právní úprava v českém právním řádu je jasnější a konkrétnější. Rozhodovací činnost soudů v České republice tak nemusí vycházet z judikatury, jak je to ve Slovenské republice, ale z konkrétní právní úpravy.

Možná by bylo vhodné v obou právních úpravách ustálit nejen spodní věkovou hranici přiměřeného věkového rozdílu, ale i horní věkovou hranici přiměřeného věkového rozdílu. I příliš velký věkový rozdíl může totiž představovat překážku a vyvolávat důvodné obavy, zda bude možné vytvoření

²⁸PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [565 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2. Výber rozhodnutí a stanovísk Najvyššieho súdu SR č. 3/1986.*

citového vztahu mezi osvojitelem a osvojencem na úrovni vztahu rodiče a dítěte,
a zda tedy bude moci být naplněn účel osvojení a zájem dítěte.

4. Subjekty – srovnání

4.1. Osvojitel, osvojitelé

Osvojení je možné při splnění ostatních zákonných podmínek v obou porovnávaných právních úpravách jen za předpokladu, že jsou tu osoby, které mají zájem druhou (cizí) osobu si osvojit.

Český právní řád i slovenský právní řád nazývají takovouto osobu osvojitelem. Znovu je zde možné vidět určitou shodu porovnávaných právních řádů, ale i mnohé zásadní rozdíly.

V první řadě je nutné konstatovat, že jak v české právní úpravě, tak i ve slovenské právní úpravě absentuje definice pojmu osvojitele. Definovat osvojitele je možné pouze výkladem jednotlivých zákonných ustanovení týkajících se osvojení v obou právních řádech. Výkladem a aplikací zákonných ustanovení, která hovoří o tom, jaké podmínky a předpoklady musí splňovat osoba, jež chce být osvojitelem.

Biologickým rodičem se člověk stane, aniž by někdo mohl, měl právo nebo musel zkoumat, zda tento rodič má k tomu osobní, osobnostní předpoklady, zda má k tomu vhodné materiální podmínky a zda svým celkovým způsobem života dává záruku, že bude dobrým rodičem. Stačí, když se mu narodí dítě.

Rodičem v důsledku osvojení se však můžete stát jen za předpokladu, že splňujete přísné stanovené zákonné podmínky vyžadující se od osvojitele. Filozofie právní úpravy České republiky a Slovenské republiky je v tomto směru totožná.

Obě právní úpravy kladou velký důraz na to, aby osoba osvojitele byla po všech stránkách osobou způsobilou k roli rodiče, která je schopna poskytnout záruku, že bude umět dítě vychovávat, starat se o něj, vést ho jeho životem. Důvodem takto vysoko nastavených nároků v obou porovnávaných právních řádech je skutečnost, že osvojením se nejvýrazněji zasahuje do identity, do soukromí, do rodinného života a do příbuzenských vztahů osvojované osoby,

a to prakticky nezvratně. Proto je velmi důležité, aby osvojitel byl osobou s vysoce morálním kreditem. Osobou, která svým dosavadním způsobem života garantuje, že osvojenec osvojením získá kvalitativně lepší rodinné prostředí, lepší podmínky pro svůj život, pro svůj mravní, citový i tělesný vývoj.

Osoba osvojitele nastoupí na místo biologického rodiče a bude dlouhodobě, za ideálních podmínek až do smrti osvojitele (osvojence) ovlivňovat vývoj, život, formování osobnosti, rozhodování, perspektivy, bohatost citového života osvojence, jeho materiální postavení. Z toho pramení potřeba zkoumání a poznání osoby osvojitele, který bude za vývoj dítěte zodpovědný.²⁹

Podle zák. ust. § 799 odst. 1/ NOZ „*Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.*“³⁰

Podle zák. ust. § 799 odst. 2/ NOZ „*Zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nesmí omezovat péči o osvojené dítě v značné míře.*“³¹

Dle zák. ust. § 98 věta první/ ZR osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba, která má způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu, osobní předpoklady, zejména zdravotní, osobnostní a morální, je zapsána do seznamu žadatelů o osvojení podle zvláštního předpisu a způsobem svého života a života osob, které s ní žijí v domácnosti, zaručuje, že osvojení bude v zájmu nezletilého dítěte.³²

Ve stručnosti lze uvést, že podle české právní úpravy osoba, která se chce stát osvojitelem, musí splnit současně šest základních podmínek – zletilost, svéprávnost, osobní vlastnosti, způsob života, důvody a pohnutky, které ji vedou k osvojení, a zdravotní stav.

²⁹HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [551 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

³⁰Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 799 odst. 1].

³¹Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník [§ 799 odst. 2].

³²Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§98 veta prvá].

Slovenská právní úprava vyžaduje splnění současně čtyř základních podmínek k tomu, aby se osoba mohla stát osvojitelem. Musí mít způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu, osobní předpoklady, zejména zdravotní, osobnostní a morální, je zapsána do seznamu žadatelů o osvojení podle zvláštního předpisu a způsobem života a života osob, které s ní žijí, zaručuje, že osvojení bude v zájmu osvojovaného dítěte.

Zatímco slovenská právní úprava v zák. ust. § 98 věta první/ ZR hovoří o tom, že osvojitelem může být pouze fyzická osoba, český právní řád takovou úpravu neobsahuje. Absence toho však nemůže vůbec vzbuzovat pochybnosti, že i podle české platné úpravy se osvojitelem může stát pouze fyzická osoba. Jiný závěr než ten, že osvojitelem i podle české právní úpravy může být fyzická osoba, totiž není možné vyvodit vzhledem k požadavku vysloveném v zák. ust. § 799 odst. 1/ NOZ, že osvojitelem může být pouze osoba zletilá a svéprávná. Zletilosti totiž může dosáhnout pouze osoba fyzická a taktéž i svéprávná.

Osvojitelem podle české platné úpravy, jak vyplývá z výše uvedeného zák. ust. § 799 věta první/ NOZ, se může stát pouze osoba zletilá. Ve smyslu zák. ust. § 30/NOZ osoba se stává zletilou dosažením osmnáctého roku svého věku. Z toho vyplývá, že osobě osvojitele musí být nejméně osmnáct let. Nemůže to být osoba mladší, a to ani za předpokladu, že již nabyla plnou způsobilost k právnímu jednání (např. uzavřením manželství se souhlasem soudu apod.), protože obě podmínky (zletilost a svéprávnost) musí být splněny současně. *„Pro účely osvojení je ale podstatné, že jelikož ke splnění všech podmínek musí dojít kumulativně, nemůže být osvojitelem osoba mladší než 18 let, jakkoliv by mohla nabýt svéprávnosti v plném rozsahu i dříve než zletilostí.“*³³

Slovenská právní úprava vyžaduje, aby osvojitel měl plnou způsobilost k právnímu jednání. V zásadě by se tak mohlo stát, že by jí podle platné slovenské právní úpravy mohla být i osoba, která nedosáhla osmnáctý rok svého věku, ale zákonným způsobem nabyla plnou způsobilost k právnímu jednání (a to uzavřením manželství se souhlasem soudu). Musela by však samozřejmě

³³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [628 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

splňovat i další zákonné předpoklady stanovené na osobu osvojitele. Vzhledem k nízkému věku takové osoby, nižší než osmnáct let, je to prakticky jen teoretická možnost.

Obě srovnávané právní úpravy stanoví, že osvojitelem může být pouze osoba, která je svéprávná. Česká právní úprava to definuje jen pojmem svéprávná. „Podle důvodové zprávy se za osvojitelovu svéprávnost musí považovat svéprávnost plná.“³⁴ Slovenská právní úprava to definuje podmínkou, že tato osoba má způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu. V konečném důsledku se dá říci, že v tomto směru jde o úpravu v podstatě shodnou.

Lze konstatovat, že oba srovnávané právní řády v podstatě mají shodnou úpravu, pokud se týká osobních předpokladů osvojitele. Česká právní úprava je vymezuje termínem „osobní vlastnosti“ bez jejich bližší definice. Slovenská právní úprava je vymezuje jako osobní předpoklady, které blíže definuje jako zejména zdravotní, osobnostní a morální. Dále je však blíže nerozvádí.

Česká právní úprava jde ale oproti slovenské při posuzování podmínek předpokladů na straně osvojitele dál. Výslovně stanoví, že při posuzování osoby osvojitele je nutné zkoumat i důvody, pro které se rozhodla pro osvojení (důvody, které ji vedly k osvojení) a také pohnutky, které ji vedou k rozhodnutí osvojit si dítě.

„Především je třeba postulovat, aby soud, který bude o osvojení rozhodovat, nabyl přesvědčení, že nejen osvojitelovy osobní vlastnosti a způsob jeho života, ale i jeho motivace jsou ve skutečnosti v souladu s tím, co tvrdí, když osvojení navrhuje, a že vše nasvědčuje tomu, že bude skutečně řádným, v pravém slova smyslu dobrým rodičem.“³⁵

Ve slovenském právním řádu taková právní úprava chybí. To však neznamená, že splnění takových podmínek na straně osvojitele není možné

³⁴HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [628 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

³⁵NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.*

zkoumat. Naopak, má-li být osvojení v zájmu dítěte (a takovou podmínku obsahuje i slovenská právní úprava), je dokonce nutné to zkoumat. Je to možné zkoumat v rámci osobnostních a morálních předpokladů osvojitele. V jejich rámci je možné zkoumat a zjišťovat, co a proč vedlo osvojitele k rozhodnutí osvojit si cizí dítě. Velmi důležité je totiž znát a vědět, proč se osvojitel rozhodl pro osvojení. Zda jsou to důvody a pohnutky morální a nezištné, či založené na nějaké případné majetkové kalkulaci, vypočítavosti, nebo zda nejde o sledování určitého módního trendu apod.

Podle české právní úpravy osobní vlastnosti, způsob života, důvody i pohnutky osvojitele, které ho vedly k osvojení, musí být takové intenzity, aby osvojitel dle zák. ust. § 799 odst. 1/ NOZ dával záruku, že bude pro osvojované dítě rodičem dobrým. Zákonodárce tím v podstatě vymezuje a stanovuje, jaké „kvality“ mají být jednotlivé výše uvedené předpoklady a podmínky kladené na osvojitele.

Slovenská právní úprava takto definovanou kvalitu podmínek ve svých zákonných ustanoveních neobsahuje. Opět to neznámá, že uvedené by nebylo možné v rámci soudního řízení o osvojení zkoumat. Naopak je to nutné a potřebné a zároveň možné v rámci širšího pojetí účelu osvojení, zkoumání zájmu nezletilého dítěte a osobních a osobnostních předpokladů osvojitele. V případě osvojení však nejde o biologické potomstvo (vlastní krev). Proto je nezbytné ověřit jednak, zda je osvojitel vůbec schopen navázat pevné citové vazby s cizím dítětem, a jednak, zda je předpoklad, že se tyto vazby vytvoří právě mezi tímto osvojitelem a osvojencem. Tudíž by se měl soud nejprve zaměřit na zjištění pohnutek, které osvojitele k osvojení vedou. Rozhodně je třeba návrh zamítnout, pokud jím osvojitel sleduje vlastní cíle.³⁶

Pokud by jejich jednání bylo motivováno například snahou zajistit si pomocníka v domácnosti nebo tlakem ze strany rodiny, aby měli dítě bez jejich vlastního přesvědčení, v takovém případě u těchto osob nelze hovořit o splnění předpokladů a z toho důvodu ani o souladu se zájmy dítěte.³⁷

³⁶PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [560 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

³⁷HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [552 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

Důležitou podmínkou na straně osvojitele pro účely osvojení je podle české i dle slovenské právní úpravy zdravotní stav osvojitele.

Slovenská právní úprava hovoří jen o tom, že osvojitelem může být osoba, která kromě jiných má i zdravotní předpoklady. Tyto však blíže nedefinuje. Jejich zkoumání, posuzování a hodnocení musí být provedeno v každém jednom konkrétním případě, v rámci rozhodovací činnosti soudu. Zásadně neplatí, že osvojitel musí být zcela zdravý, resp. že jakákoli funkční porucha organismu je překážkou osvojení. Soud ale musí zkoumat, zda zdravotní stav osvojitele zaručí, že osvojení bude dítěti ku prospěchu a naplní se tak účel, který jím zákonodárce sleduje. Přirozeně by měla být překážkou vyslovení osvojení nakažlivá choroba, kterou osvojitel trpí, resp. jeho psychická porucha takové intenzity, že může ohrozit řádnou výchovu nezletilého.³⁸

Česká právní úprava jde i v tomto směru dál, když blíže definuje tuto podmínku na straně osvojitele. Zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nemůže omezovat péči o osvojení dítěte ve značné míře (zák. ust. § 799 odst. 2/ NOZ). *„Byť zákon hovoří o omezení „ve značné míře“, zájemce o osvojení musí být psychicky zcela zdravý. Závažné psychiatrické poruchy vylučují zájemce o osvojení z povahy věci, s ohledem na nejlepší zájem dítěte, resp. jeho blaho. Jde-li však jde o tělesné zdraví, z praxe jsou známy případy, kdy „vozičkáři“ osvojují „vozičkáře“. Nebrání-li tento zdravotní handicap „ve značné míře“ zájemci o osvojení v osobní péči o dítě, nelze v zásadě vylučovat osoby odkázané na invalidní vozík z možnosti osvojit nezletilé dítě, nota bene jde-li např. o společné osvojení manželů.“³⁹* Pokud by tedy osvojitele jeho zdravotní stav omezoval v péči o nezletilé dítě ve značné míře, nemohlo by být vyhověno návrhu takového osvojitele na osvojení dítěte. *„Postulát dobrého zdravotního stavu osvojitele by tak měl být naplněn v podstatě tak, že osvojitel netrpí chorobou, která je s rodičovskou rolí neslučitelná, přičemž výčet takových chorob je ponechán úsudku lékařů. (Nelze ovšem pomíjet zvláštní, a také jistě naprosto výjimečné případy, kdy osoba, která je vážně nemocná, přeje si osvojit sice dítě,*

³⁸PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [560 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

³⁹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [163 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

ale blízké věku zletilosti, jehož byla od jeho nejútlejšího věku celoživotním pěstounem – a je třeba k nim přistupovat jinak.) Tělesné poškození jednoho z manželů by pak nikdy nemělo osvojení překážet, pokud jde o takovou indispozici, která nebrání realizaci plnohodnotného života vlastního, druhého neomezuje, a postiženému naopak dovoluje uskutečňovat byť třeba jen dílčí péči o toho, kdo ji potřebuje.“⁴⁰

Ve Slovenské republice je možné zkoumat, do jaké míry by zdravotní stav omezoval nebo bránil péči o osvojené nezletilé dítě jediné skrz hodnocení obecných zdravotních předpokladů osvojitele a zájmu nezletilého dítěte podle ust. § 98 ZR. Při zkoumání, zda to není v rozporu s účelem osvojení (§ 104 ZR), a s přihlédnutím k rozhodovací činnosti soudů a judikatuře v tom směru přijaté, neboť v jejím právním řádu absentuje podobná podmínka jako v českém právním řádu, výše uvedená.

Při posuzování osoby osvojitele musí soud v České republice zkoumat, zda se nepřičí osvojení zájmům dětí osvojitele, pokud osvojitel je rodičem. Musí zkoumat intenzitu tohoto rozporu. Nestačí jednoduchý obyčejný rozpor. Musí to být rozpor zásadní. Tato povinnost vyplývá soudu přímo ze zák. ust. § 801 NOZ. V případě zjištění rozporu takové intenzity nemůže být vyhověno návrhu o osvojení dítěte. Možná je na škodu věci, že český zákonodárce blíže nedefinuje, co lze považovat za zásadní rozpor. Vyplývá z toho pak, že jeho intenzitu musí zkoumat a hodnotit jediné soud, vždy v té které konkrétní věci.

Slovenský právní řád takovou právní úpravu neobsahuje. Neznamená to však, že by to nebylo možné a nutné zkoumat. Naopak je důležité znát a vědět, zda tu není takový rozpor zásadního charakteru i v případě, že se rozhoduje o osvojení podle slovenského právního řádu. Protože však absentuje přímá zákonná úprava, je to možné vyhodnocovat prostřednictvím zájmu dítěte s osvojením (zda to bude v zájmu osvojence, pokud zde bude zásadní rozpor se zájmy dětí osvojitele, což může ovlivnit kvalitu vztahu osvojitele a osvojence, případně vztah dětí osvojitele a osvojence), skrz osobnostní předpoklady

⁴⁰HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [628 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

osvojitelů (či navzdory rozporům se zájmy jejich dětí, budou tito schopni vytvářet kvalitativně stejný vztah s osvojencem jako se svými dětmi) a skrz způsob života osob, které s osvojitelem žijí v domácnosti. Tento požadavek by se měl vztahovat i na ostatní děti osvojitelů, pokud jsou schopny vyslovit svůj názor. Vznik nového sourozeneckého poměru nebo vznik příbuzenského poměru v přímé linii zakládá ze zákona status „osoby blízké“, který se nedá vyloučit nezájmem o tento vztah ani jiným způsobem.⁴¹

V zásadě osvojiteli mohou být manželé nebo jeden z manželů. V tomto směru je právní úprava obou států shodná, jak vyplývá ze zák. ust. § 800 odst. 1/ NOZ a ze zák. ust. § 100 odst. 1/ ZR.

Slovenský právní řád navíc oproti české právní úpravě výslovně uvádí, že osvojit si dítě může jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství.⁴² Dokonce výslovně připouští osvojení pozůstalým manželem po rodiči nebo osvojiteli nezletilého dítěte.

V českém právním řádu takto přesně definovaný okruh osob, které se mohou stát osvojiteli, v zákonném ustanovení není. „*Kritice je v současné době podrobována také nemožnost osvojení v případě, kdy by vlastní dítě jednoho z partnerů mohlo být osvojeno druhým partnerem, a to i přes skutečnost, že druhý partner o dítě dlouhodobě pečuje.*“⁴³ Není však vyloučeno, aby se tyto osoby staly osvojiteli i podle českého právního řádu, pokud splňují ostatní zákonem dané podmínky. V podstatě jim to umožňuje a zároveň nevyklučuje zák. ust. § 800 odst. 1 věta první / NOZ. „*Za třetí může jeden z manželů osvojovat jako pozůstalý manžel.*“⁴⁴ „*Shodně je třeba s ohledem na nejlepší zájem nezletilého vyložit i situace, kdy osvojuje pozůstalý manžel – osvojitel dítě zemřelého z manželů, a de facto postupovat obdobně jako v případě*

⁴¹PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [562 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁴²Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 100 odst. 1].

⁴³*Ustanovení § 13 odst. 2 toto uvádí: „Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*

RADVANOVA, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [71 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

⁴⁴HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [635 s.]. ISBN 978 80 7400-503-9.*

bývalého § 74 odst. 2 věta první ZOR. V této situaci je zřejmé, že de iure osvojuje pozůstalý manžel jako samostatná osoba, neboť po smrti druhého z manželů (pokud neuzavře manželství nové) nadále nežije v manželství, které zaniklo, a přestává být de iure „manželem“. Přesto je zásadně nevhodné a v rozporu se zájmem nezletilého, aby osvojením zanikly vztahy vyplývající z příbuzenského svazku s rodinou zemřelého rodiče. Takový přístup by vedl k formálnímu vynětí dítěte z rodiny, se kterou je svázáno a kterou považuje za vlastní, a účel osvojení by rozhodně nebyl splněn. V uvedené situaci je jediným možným řešením integrace pozůstalého manžela rodiče nezletilého do rodiny nezletilého, a to za situace, kdy osvojitel s dítětem obvykle dlouhodobě žil a zajišťoval jeho výchovu a výživu. Je tedy třeba přistoupit k pozůstalému manželovi, jako by nadále byl „manželem“ zemřelého rodiče, a zákonem užitý termín „jedním z manželů“ extenzivně vyložit tak, že se vztahuje i na pozůstalého manžela.“⁴⁵

Osvojitelé podle slovenského právního řádu musí být zapsáni v seznamu žadatelů. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 98 ZR. Je to další z podmínek, kterou musí osvojitel podle slovenského právního řádu splňovat. Pokud by nebyl zapsán v seznamu žadatelů, neměl by prakticky soud v takovém případě vyslovit osvojení.

Česká právní úprava takovou podmínku (zápis v seznamu žadatelů o osvojení) také vyžaduje, nikoliv však v NOZ, ale ve zvláštním zákoně.

Pokud se týká této části osvojení, možná by nebylo na škodu, pokud by podmínky kladené na osobu osvojitele ve slovenském právním řádu byly definovány jasněji a konkrétněji, kdyby byla zakotvena povinnost, co a v jakém rozsahu by mělo být předmětem hodnocení a posouzení soudem.

V obou právních úpravách jsou podmínky kladené na osobu osvojitele, osvojitelů značně obecné. Nebylo by však vhodné, aby tyto podmínky byly blíže vymezeny či určeny, protože by se tím podstatně zúžil okruh osob, které by mohly být osvojitelem.

⁴⁵HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [635 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

4.2. Osvojenec

Osoba, která má být osvojena, je podle obou porovnávaných právních úprav osvojencem.

Znovu je nutno uvést, že ani jedna z porovnávaných právních úprav neobsahuje definici pojmu osvojenec. Jeho vymezení, tak jak je tomu u osvojitele, je možné pouze výkladem jednotlivých zákonných ustanovení obou právních řádů týkajících se osvojení. Výkladem a aplikací zákonných ustanovení, které stanoví podmínky a předpoklady, za kterých se osoba může stát osvojencem.

V předchozích částech již bylo zmíněno, že osvojení je institut výjimečný v tom, že přichází v úvahu jen za předpokladu, že dítěti nelze ze strany státu zajistit, aby vyrůstalo ve svém původním (nejčastěji biologickém, přirozeném) rodinném prostředí, přičemž se nepodařilo zajistit jeho náhradní péči u jeho příbuzných, u jeho původních (nejčastěji biologických) rodičů, a osvojení se tak jeví jako pro něj nejvhodnější řešení, které bude v jeho zájmu. Z tohoto je pak možné vyvodit, že osvojencem v zásadě může být jen dítě, kterému je potřebné zabezpečit jiné vhodné prostředí, neboť jeho původní neexistuje nebo nevyhovuje a jiné (v okruhu jeho příbuzných) se nepodařilo zajistit. Současně u něho musí být splněna i podmínka, že institut osvojení bude v jeho zájmu. Uvedené platí pro oba srovnávané právní řády.

Shodným rysem obou porovnávaných řádů je, že k osvojení nezletilého dítěte může dojít pouze za předpokladu, že toto dítě je osvojitelné. Pod pojmem osvojitelné dítě je nutné chápat dítě, u něhož jsou splněny zákonem požadované podmínky. Opět lze jen zopakovat, že mezi základní podmínky v obou právních řádech bude patřit spolehlivé a jednoznačné zjištění, že dítě nemůže zůstat ve svém původním rodinném prostředí, protože toto představuje pro něj riziko, a zároveň že se nepodařilo najít z okruhu jeho příbuzných z původní rodiny takovou osobu nebo osoby, které by byly ochotny a zároveň schopny zajistit mu řádnou péči a vhodné rodinné prostředí. Zároveň musí být jednoznačné, že jediné osvojení je pro toto dítě tím pravým institutem, který mu zajistí vyrůstat

v prostředí podporujícím a umožňujícím jeho řádný život. Samozřejmě musí být splněny i podmínky jeho souhlasu nebo souhlasu osob, které ho mají dát místo něj. Stejně tak musí být splněny podmínky ohledně souhlasu jeho rodičů nebo osob, které ho mají dát místo rodičů, pokud není třeba souhlasu rodičů.

Česká právní úprava je koncipována tak, že připouští osvojení nezletilého dítěte, stejně tak i dítěte zletilého (§ 802, 846, 847 a 857 NOZ). Při osvojení nezletilého dítěte rozlišuje, zda jde o osvojení nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost, nebo o dítě nezletilé, ale plně svéprávné. V případě dítěte zletilého rozlišuje osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého. V této části je potřeba se zabývat srovnáním právní úpravy českého právního řádu ve vztahu k slovenskému právnímu řádu, jen pokud se týká nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost.

Slovenská právní úprava v zásadě vychází z toho, že osvojit lze jen nezletilé dítě. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR.

Dle zák. ust. § 802 NOZ „*Osvojit lze nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.*“⁴⁶

Dle zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR lze osvojit jen nezletilé dítě, pokud je osvojení v jeho zájmu.⁴⁷

Podle českého právního řádu ve smyslu výše uvedeného zák. ust. § 802 NOZ osvojení přichází v úvahu pouze v tom případě, pokud jde o dítě nezletilé, které ještě nenabylo plnou svéprávnost. Obě tyto podmínky musí být splněny současně. Za nezletilé se považuje podle českého právního řádu dítě mladší osmnácti let. Svěprávnosti nabývá dítě podle českého právního řádu dosažením věku zletilosti, tedy osmnáctého roku svého věku, případně uplatněním dvou zákonem daných výjimek. Nezletilé dítě podle českého právního řádu může dosáhnout svéprávnosti i v tom případě, pokud s povolením soudu

⁴⁶Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 802].

⁴⁷Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 99 dost. 2].

uzavře manželství nebo pokud mu soud na základě jeho návrhu svým rozhodnutím přizná plnou svéprávnost. Tyto dvě výjimky však přicházejí v úvahu pouze v tom případě, pokud dítě již dosáhlo šestnáctého roku svého věku.

„Obdobně jako u osoby osvojitele zohledňuje občanský zákoník jak zletilost (věk), tak svéprávnost. Věk pro osvojitelnost dítěte je určován jeho (ne) zletilostí, tedy (ne) dosažením hranice věku 18 let (§ 30 odst. 1). Nicméně samotné kritérium věku není pro osvojitelnost jediným rozhodujícím kritériem. Ke kritériu věku přistupuje i svéprávnost, neboť občanský zákoník normuje dvě situace, kdy nezletilý nabyde svéprávnosti v plném rozsahu ještě před dosažením zletilosti.“⁴⁸ Znamená to, že nezletilý sice ještě nedosáhl osmnáctého roku svého věku, ale je již plně svéprávný, nespĺňuje tak podmínku ke svému osvojení jako osvojení nezletilého dítěte podle zák. ust. § 802 NOZ, protože u něj nejsou splněny současně obě podmínky (tedy nezletilý a nemá plnou svéprávnost). Vyplývá z toho závěr, že přesto, že je nezletilý, nemůže být osvojený jako nezletilý dle zák. ust. § 802 NOZ, neboť nespĺňuje současně i druhou zákonnou podmínku, že nemá plnou svéprávnost. Z tohoto vyplývá, že podle ust. § 802 NOZ může být osvojené pouze dítě mladší osmnácti let, resp. do dovršení osmnáctého roku svého věku neuzavřelo manželství a nebyla mu přiznána svéprávnost soudním rozhodnutím.

Slovenská právní úprava zase hovoří o tom, že osvojit lze jen nezletilé dítě. Vyplývá z toho, že osvojit je tak možné pouze dítě, které nedosáhlo zletilosti. Z podmínky, že osvojit lze pouze nezletilého, vyplývá, že osvojit lze dítě od narození až do nabytí zletilosti. Zletilosti se podle slovenského práva nabývá dosažením osmnáctého roku nebo uzavřením manželství osobou starší šestnácti let se souhlasem soudu.⁴⁹ V tomto kontextu je pak nutné zdůraznit, že dosažením zletilosti tímto zákonným způsobem taková osoba dosáhne i plné způsobilosti k právnímu jednání, tedy svéprávnost v plném rozsahu, i když bude mladší osmnácti let svého věku. Dle zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR bude tedy možné osvojit pouze dítě mladší osmnácti let, ale jen za předpokladu, že nejde o osobu

⁴⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [640 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁴⁹PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [320 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

starší šestnáct let, která již uzavřela manželství, a dosáhla tak zletilosti.

Slovenská právní úprava pak už neřeší možnost osvojení dítěte, které sice má plnou svéprávnost, ale nedosáhlo ještě osmnáctého roku svého věku. Takovou osobu považuje již za zletilou. A v takovém případě je osvojení podle slovenského právního řádu prakticky vyloučeno, neboť osvojení zletilé osoby nepřipouští. Pokud by tedy osoba starší než šestnáct let a mladší než osmnáct let uzavřela se souhlasem soudu manželství, její osvojení je pojmově vyloučeno.⁵⁰

V úvodní části této kapitoly bylo zmíněno, že český právní řád na rozdíl od slovenské právní úpravy připouští možnost osvojení i takového dítěte, které je nezletilé, ale jemuž byla přiznána svéprávnost. Osvojení takového dítěte je možné ve smyslu zák. ust. § 854 NOZ. Pro účely tohoto osvojení však neplatí zákonné podmínky pro osvojení nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost (§ 802 NOZ). Osvojení takového dítěte je možné pouze aplikací zák. ust. o osvojení zletilého dítěte, jak je to uvedeno v zák. ust. § 854 NOZ „*Pro osvojení nezletilého, kterému byla přiznána svéprávnost, se ustanovení o osvojení zletilého použijí obdobně.*“⁵¹

V dalším je už česká právní úprava zásadně jiná od slovenské právní úpravy. Bylo již uvedeno, že česká právní úprava připouští osvojení i zletilého, a to dvěma zákonnými způsoby, ale za splnění zákonné podmínky, zakotvené v zák. ust. § 846 NOZ „*Zletilého lze osvojit, není-li to v rozporu s dobrými mravy.*“⁵² Rozlišuje dvě právní formy osvojení zletilého, a to osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 NOZ), a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého (§ 848 NOZ). Vzhledem k tomu, že slovenský právní řád osvojení zletilé osoby nepřipouští a neuznává, není v tomto směru možné provést srovnání s českou právní úpravou.

Slovenská právní úprava na rozdíl od české právní úpravy při osvojení vyžaduje, aby soud v rámci řízení na základě lékařského vyšetření zjistil, zda zdravotní stav osvojence není v rozporu s účelem osvojení. Tuto povinnost

⁵⁰HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [562 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

⁵¹Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 854].

⁵²Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 846].

mu ukládá zák. ust. § 104 ZR. V tomto směru je však důležité podotknout, že žádným způsobem není blíže upravené, jaký zdravotní stav osvojence nebo co, jaké onemocnění nebo nemoc, případně zdravotní postižení jsou tím, co by mohlo být v rozporu s účelem osvojení. Žádný zákon ani jiný předpis nestanoví podmínku, že lze osvojit jen zdravé dítě. Taková aplikace práva by znamenala diskriminaci zdravotně handicapovaných dětí.⁵³ Je důležité, aby i osvojitelé věděli, od jakých rodičů dítě pochází, zejména zda jeho rodiče netrpí chorobami, které by mohly ohrozit duševní nebo tělesný vývoj dítěte. Zjištění, zda zdravotní stav osvojitele a osvojence zaručuje splnění účelu osvojení, je velmi důležité, proto by měl soud těmto otázkám věnovat značnou pozornost.⁵⁴ Osvojitel má právo znát skutečnosti týkající se zdravotního stavu dítěte (resp. vyvozuje se i právo na poznání zdravotního stavu, sociálních poměrů a dalších informací týkajících se pokrevních rodičů osvojovaného dítěte), protože to může ovlivnit jeho konečné rozhodnutí.⁵⁵

Český právní řád požadavek zkoumání zdravotního stavu osvojovaného dítěte uzákonňuje v zák. ust. § 827 odst. 1 písm. b/ NOZ. Ve smyslu tohoto zákonného ustanovení je soud povinen provést šetření v řízení o předosvojitelské péči o vzájemné vhodnosti osvojitele a dítěte i z pohledu zdravotního stavu dítěte. Blíže však uvedené nedefinuje. „*Na rozdíl od předchozí právní úpravy zákon nestanoví ničeho. Zdravotní handicap dítěte tak nesmí být z důvodu setrvačnosti myšlení překážkou pro osvojení, resp. pro jakoukoli formu náhradní rodinné péče. Zájemce o osvojení má právo seznámit se se zdravotním stavem dítěte, neboť neznalost by mohla být ku neprospěchu dítěte.*“⁵⁶

⁵³PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [603 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁵⁴PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentár s judikatúrou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [335 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁵⁵HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [604 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

⁵⁶HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [161 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

5. Souhlas s osvojením dítěte – srovnání

5.1. Souhlas osvojence

Nutno zdůraznit, že osvojení představuje vážný zásah do práv a povinností každé dotyčné osoby, ale nejvíce do práv a povinností osvojence. Osvojením totiž osvojenec ztrácí přirozené právo mít své původní (nejčastěji biologické) rodiče. Ztrácí všechny vztahy s příbuznými původních (nejčastěji biologických) rodičů. Ztrácí tím své přirozené právo na rodinný život a soukromí s původními (nejčastěji biologickými) rodiči. Dotýká se jeho identity, protože má nabýt, získat jiné, nové příbuzenské vztahy k jiným osobám. To platí pro obě srovnávané právní úpravy.

Osvojení se vždy dotýká právního postavení osvojovaného dítěte, proto je přirozené, že zákon musí brát v úvahu i stanovisko dítěte k osvojení, pokud je dítě vzhledem ke svému věku, tělesné i duševní vyspělosti schopné posoudit dosah osvojení, zejména skutečnost, k jakým změnám v jeho životě dojde vstupem do nového rodinného prostředí.⁵⁷

Souhlas dítěte s osvojením vyplývá z realizace jeho práv, zaručených zejména Úmluvou o právech dítěte. Určitě je svázaný s právem dítěte vyjadřovat svobodně své názory ve všech záležitostech, které se ho dotýkají.⁵⁸

„Právo dítěte vyjádřit se ke všem skutečnostem je zakotveno již v čl. 12 ÚPrDt. Podle odstavce 1 tohoto článku státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, jež se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“⁵⁹

⁵⁷PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [326 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁵⁸PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [585 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁵⁹HRSÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [656 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Je zřejmé, že oba srovnávané právní řády věnují náležitou pozornost zajištění a realizaci práva dítěte na vyjádření jeho názoru k osvojení a ke změnám z toho plynoucích, které se ho bytostně dotýkají. Vycházejí z toho, že pokud dítě tento souhlas nedá (osobně nebo prostřednictvím osoby, rozhodnutím soudu k tomu určenou), nemůže být osvojení v zásadě vyhověno.

Slovenský právní řád upravuje podmínky souhlasu osvojovaného dítěte s osvojením pouze v jednom odstavci jediného zákonného ustanovení, konkrétně v zák. ust. § 101 odst. 4/ ZR.

Právní řád České republiky řeší souhlas osvojeného dítěte v zák. ust. § 805 až § 808 NOZ.

Česká právní úprava na rozdíl od slovenské přímo v zákoně definuje zákonnou podmínku, že o osvojení je v zásadě možné rozhodnout, pouze pokud je dán souhlas dítěte s tím, že to platí i v případě zpětvzetí souhlasu. „*Jedním z relevantních souhlasů, totiž prohlášení vůle, jejichž učinění nezbytně předchází kladnému rozhodnutí soudu o osvojení, má být také souhlas osvojovaného dítěte.*“⁶⁰ Vyjádřeno je to v zák. ust. § 805 NOZ „*O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele. To platí i v případě, že byl souhlas vzat zpět.*“⁶¹

Z tohoto vyplývá jednoznačný závěr, že pokud zákon takový souhlas vyžaduje, ale není dán, nemůže soud vydat rozhodnutí, kterým by vyslovil osvojení. Obdobně by nemohl rozhodnout o osvojení ani v tom případě, pokud by byl daný souhlas účinně vzat zpět.

Podmínka souhlasu dítěte je splněna, jestliže sám nezletilý projeví svůj souhlas s osvojením, nebo pokud jej místo dítěte dává soudem ustanovený opatrovník jménem dítěte, který však musí před projevením souhlasu vyšetřit a zjistit skutečnosti rozhodné pro projevení souhlasu či nesouhlasu.

⁶⁰NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁶¹Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 805].

Věkovou hranicí dvanácti let dítěte určuje český právní řád, kdy stačí jen vyjádření nezletilého dítěte a od kterého věku dítěte je nutný již souhlas dítěte. Vyplývá to ze zák. ust. § 806 NOZ: „*Dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu.*“⁶² Při splnění této věkové podmínky je potřebný pak vždy souhlas nezletilého dítěte. Pokud by takové dítě souhlas nedalo, nebylo by možné vyhovět návrhu o osvojení.

Z uvedené věkové hranice český zákonodárce připouští dvě výjimky. Souhlas osvojovaného dítěte staršího dvanáct let není nutný, pokud by byl postup vyžadující osobní souhlas dítěte v zásadním rozporu s jeho zájmy. Uvedený závěr však musí být jednoznačný a nad jakoukoli pochybnost, jak to požaduje zákonodárce. Výjimka je však dosti obecná. Není z ní dostatečně jasné, co konkrétně, jaký postup by měl být v zásadním rozporu se zájmy dítěte. Není zřejmé ani to, co je zásadní rozpor. Toto vše proto musí být předmětem posouzení ze strany soudu, vždy v tom kterém konkrétním případě.

*„Každopádně k využívání suspendace povinnosti získat souhlas dítěte s argumentací rozporu se zájmy nezletilého by mělo docházet naprosto výjimečně.“*⁶³

Druhou výjimkou, kdy není třeba souhlasu dítěte staršího dvanáct let, je, pokud soud dospěje k závěru, že osvojované dítěte starší dvanáct let neumí posoudit důsledky souhlasu s osvojením. Takto definovaná výjimka je už jasnější a konkrétnější. Týká se vyspělosti a zralosti osvojovaného dítěte po mentální stránce.

Obě výjimky jsou obsaženy v zák. ust. § 806 odst. 1/ NOZ.

Jiná je situace, pokud osvojované dítě nedosáhlo dvanáctého roku věku svého života. I za této situace česká právní úprava ukládá soudům povinnost vyslechnout nezletilé dítě, pokud je to možné, a na jeho vyjádření brát v zřetel.

⁶²Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 806].

⁶³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [651 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Vyplývá to ze zák. ust. § 807 odst. 2/ NOZ. Nemluví však již o pořízení souhlasu takového dítěte, ale o pořízení jeho vyjádření s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje. Absence takového vyjádření by neznamena automaticky povinnost soudu zamítnout návrh na osvojení. Do věku dvanácti let má osvojenec právo se k osvojení vyjádřit. Jakmile tohoto věku dosáhne, je bezpodmínečně nutný jeho souhlas k osvojení.

V případech, kdy nevyžaduje souhlas dítěte (dítě starší dvanácti let, ale postup vyžadující jeho osobní souhlas by byl v zásadním rozporu se zájmy dítěte nebo dítě není schopné posoudit důsledky souhlasu nebo dítě mladší dvanácti let), dává za dítě podle české právní úpravy souhlas k osvojení soudem ustanovený opatrovník.

Slovenská právní úprava je odlišná. V zák. ust. § 101 odst. 4/ ZR se uvádí pouze tolik, že pokud je nezletilé dítě schopno posoudit dosah osvojení, je potřeba také jeho souhlasu.⁶⁴ Není tím vyjádřena nutnost souhlasu dítěte s osvojením a ani důsledek, že pokud souhlas chybí, musí být návrh na osvojení zamítnut. Hovoří o potřebě souhlasu dítěte, ale jen za předpokladu, že takto osvojované dítě je schopno posoudit dosah osvojení. Nestanoví žádné jiné podmínky. Nestanoví ani žádnou věkovou hranici, od které je tento souhlas nutný. V soudní praxi převládá názor, že dítě by se mělo vyslechnout už tehdy, když dosáhlo školního věku. Pokud by soud po výslechu dítěte dospěl k závěru, že dítě chápe i dosah osvojení se všemi jeho důsledky, měl by plně respektovat názor dítěte na osvojení a nerozhodnout o osvojení, pokud s tím dítě nesouhlasí. Pravda, to vše samozřejmě za předpokladu, že již samotný výslech není v rozporu se zájmem nezletilého.⁶⁵ Osvojení se dotýká právního statusu dítěte, proto je oprávněné požadovat jeho stanovisko k tomuto úkonu.⁶⁶

Vyplývá z toho závěr, že soudy dle slovenské právní úpravy musí individuálně zvažovat a posuzovat v každém jednom konkrétním případě, zda nezletilé dítěte vzhledem ke svému věku, fyzické i duševní vyspělosti je

⁶⁴Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 101 odst. 4].

⁶⁵PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodine. Komentár s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [327 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁶⁶HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [579 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

schopno posoudit dosah osvojení. Pokud dospějí k závěru, že ano, pak musí opatřit vyjádření nezletilého dítěte.

Absence souhlasu dítěte sama o sobě však dle slovenské právní úpravy neznamená, že by měl být návrh na osvojení zamítnut. Nezletilé dítě musí mít určeného i opatrovníka nebo kolizního opatrovníka či poručníka, který je oprávněn jménem dítěte dát souhlas s osvojením. Až absence jeho souhlasu jménem dítěte je důvodem, pro který by musel soud návrh o osvojení zamítnout.

Oba právní řády vyžadují, aby soudy před pořízením souhlasu nezletilé dítě řádně poučily o osvojení, o účelu a důsledcích osvojení, a to způsobem přiměřeným věku a psychické vyspělosti dítěte.

Souhlas s osvojením může osvojované dítě odvolat až do rozhodnutí o jeho osvojení. Takové právo mu přiznává český zákonodárce v zák. ust. § 808 NOZ. Nejsou stanovena žádná jiná omezení, kromě tohoto časového. Jen výkladem lze vyvodit závěr, že souhlas může vzít zpět jen dítě starší dvanácti let. „*Jakkoliv to zákon výslovně neupravuje, předpokladem odvolání souhlasu s osvojením je právo dítěte tento souhlas vůbec dát, neboť nejprve musí osvojované dítě souhlas platně dát, aby ho vůbec mohlo odvolat. Z toho vyplývá, že platně odvolat svůj souhlas může pouze dítě starší 12 let.*“⁶⁷ Jelikož právní úprava neobsahuje žádné jiné podmínky, za kterých může nezletilé dítě svůj souhlas odvolat, vyplývá z toho závěr, že soud nebude moci při rozhodování o návrhu na vyslovení osvojení zkoumat, proč nezletilý svůj souhlas odvolal, co bylo důvodem, pro který se rozhodl souhlas odvolat. Soud bude moci jen zkoumat, zda jej odvolal v zákonem stanovené lhůtě (do rozhodnutí o jeho osvojení) a zda tak učinil platnou formou a vůči soudu.

Nezletilý může svůj souhlas podle českého právního řádu odvolat jen do rozhodnutí o osvojení. Takto je to zakotveno v zák. ust. § 808 NOZ. Nejde však o dostatečně přesně a jasně vymezený časový okamžik, protože není zcela

⁶⁷HROŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [658 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

zřejmé, co lze chápat pod pojmem do rozhodnutí o osvojení. „*Občanský zákoník však specificky neodkazuje na pravomocná rozhodnutí, a proto je třeba vycházet z toho, že pouze pravomocný rozsudek o osvojení vyvolává právem zamýšlené důsledky a k okamžiku právní moci musí být zachovány a splněny hmotněprávní podmínky osvojení. Z toho je třeba dovozovat, že osvojované dítě může odvolat souhlas až do právní moci rozhodnutí o osvojení.*“⁶⁸

V tomto kontextu pak ale vyvstává otázka, pokud již bylo vyhlášeno rozhodnutí soudu o osvojení a nezletilý osvojitel svůj souhlas s osvojením odvolal až po vyhlášení rozhodnutí o osvojení, co bude s vyhlášeným rozhodnutím o osvojení, nebo jakým způsobem bude uvedené rozhodnutí možné zrušit, zda případně nastanou účinky jeho zrušení automaticky apod. Tyto důsledky zákonná úprava neřeší.

Slovenský právní řád vůbec neobsahuje zákonnou možnost odvolání souhlasu osvojeným dítětem. Vyplývá z toho, že osvojované dítě dle slovenského právního řádu nemá zákonem garantované právo odvolat svůj souhlas s osvojením.

Co se týče opatrovníka nezletilého dítěte, jehož soud stanoví pro účely osvojení a udělení souhlasu s osvojením, v tomto směru je v podstatě právní úprava obou právních řádů shodná.

Souhlas i odvolání souhlasu k osvojení musí být podle české právní úpravy učiněny vůči soudu, aby byly účinné. Konkrétní podobu a formu souhlasu a odvolání souhlasu zákon neřeší. Při souhlasu hovoří jen o osobním souhlasu. Při odvolání souhlasu už pojem „osobní“ český zákonodárce nepoužil. Jen v kontextu ze zák. ust. § 806 odst. 2/ NOZ lze vyvodit závěr, že dítě by se mělo dostavit k soudu a v rámci výslechu by se mělo vyjádřit, ale až poté, co mu bude ze strany soudu poskytnuto poučení o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením, zda s osvojením souhlasí, nebo ne.

⁶⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [658 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Ve slovenském právním řádu nejsou definovány podmínky formy souhlasu. Zákon nestanoví požadavky na formu souhlasu nezletilého dítěte. Jelikož dítě je účastníkem řízení, souhlas, pokud se bude vyžadovat, musí být projevený ústně před soudem, jeho obsahem má být jednoznačné vyjádření souhlasu s osvojením, jakož i s konkrétní osobou osvojitele.⁶⁹

Česká právní úprava ve srovnání se slovenskou právní úpravou garantuje dítěti více práv. Dítěti zaručuje možnost rozhodnout se. Zaručuje mu právo projevit svůj názor ve věcech, které se ho bytostně týkají. Zaručuje mu právo, že se může rozhodnout, zda chce nebo nechce být osvojené. Garantuje mu i právo změnit v tomto směru svůj názor (odvolání souhlasu). Současně jsou soudy povinny jeho projevenou vůli respektovat.

5.2. Souhlas rodičů osvojovaného dítěte

Osvojení nezasahuje jen do práv a povinností nezletilého dítěte. Zasahuje i do práv a povinností rodičů osvojovaného dítěte a do jejich života. Rodiče by proto měli mít právo se k osvojení jejich dítěte vyjádřit. „*Právo rodiče dát souhlas s osvojením je jeho osobním právem, právem sui generis, právem statusovým. Tohoto práva rodič nemůže být zbaven.*“⁷⁰ Osvojení je radikálním zásahem do vztahu rodiče a dítěte způsobujícím jeho zánik, proto je odůvodněna hmotněprávní podmínka udělení souhlasu, která umožňuje rodiči uvážit, zda se vzdá rodičovských práv a povinností, i s návazným systémem výjimek. Jiné řešení by bylo z hlediska ochrany rodičovské nepřípustné.⁷¹

Slovenský právní řád má otázku souhlasu rodičů osvojovaného dítěte uzákoněnou v zák. ust. § 101 a 102 ZR.

Česká právní úprava otázku souhlasu rodičů dítěte řeší v zák. ust. § 805 a zák. ust. § 809 až § 822 NOZ.

⁶⁹HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [580 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

⁷⁰RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

⁷¹HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [575 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

Oba srovnávané právní řády vycházejí z toho, že k osvojení nezletilého dítěte je třeba v zásadě souhlas obou rodičů dítěte. Pokud souhlas není dán, i když ho zákon vyžaduje, nemohlo by být vysloveno osvojení dítěte. Tím je v obou právních řádech vyjádřena hmotněprávní stránka tohoto souhlasu rodičů dítěte.

Tato zásada je promítnuta v právním řádu Slovenské republiky v zák. ust. § 101 odst. 1 věta první/ ZR k osvojení je potřebný souhlas rodičů osvojovaného nezletilého dítěte, pokud zákon nestanoví jinak.⁷² Tento souhlas je nutný i od rodiče, který je ještě nezletilý, jak vyplývá ze zák. ust. § 101 odst. 1 věta druhá/ ZR. Hmotněprávní podmínkou osvojení je souhlas rodičů (i nezletilého rodiče) dítěte k jeho osvojení, pokud tento zákon stanoví jinak; nemůže bez něj soud rozhodnout o osvojení. Pokud má osvojované dítě oba rodiče, kteří mají rodičovská práva, vyžaduje se souhlas obou rodičů. Pokud jeden z nich odmítne dát souhlas, soud nemůže rozhodnout o osvojení.⁷³ Vyjádřený nesouhlas i co jen jednoho z rodičů je bez dalšího důvodem pro zamítnutí návrhu na osvojení.⁷⁴ Souhlas nezletilého dítěte podrobněji neřeší, neupravuje.

Obdobně i česká právní úprava vyžaduje souhlas obou rodičů osvojovaného dítěte a také souhlas nezletilého rodiče osvojovaného dítěte. „Souhlasu či přivolení přirozených rodičů k osvojení je zásadně zapotřebí vždy. Toto právní jednání rodičů se považuje za nezbytnou podmínku kladného rozhodnutí soudu o osvojení: bez tohoto právního jednání nemůže k osvojení dojít.“⁷⁵ Oproti slovenské právní úpravě však pořízení souhlasu od nezletilého rodiče nezletilého dítěte řeší trochu odlišně, a to věkovou hranicí. Dle zák. ust. § 811 odst. 1/ NOZ je totiž zapotřebí souhlasu od nezletilého rodiče, který dosáhl šestnáctého roku věku, ale nemá ještě plnou svéprávnost. Naproti tomu nezletilý rodič mladší šestnácti let nemůže takový souhlas dát vůbec.

Český právní řád (na rozdíl od slovenské právní úpravy) jde dále i v tom,

⁷²Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 101].

⁷³PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [324 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁷⁴HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [575 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

⁷⁵NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.*

když uzákonil, že je třeba souhlasu i rodiče, jehož svéprávnost byla omezena ve způsobilosti k právnímu jednání. „Rodič, jehož svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu, může ve věcech osvojení, včetně udělení souhlasu k osvojení, právně jednat pouze v rozsahu, ve kterém jeho svéprávnost omezena nebyla.“⁷⁶

Oba právní řády připouštějí i výjimky, kdy není třeba souhlas rodičů osvojovaného dítěte. Tyto výjimky je v zásadě možné rozdělit v obou porovnávaných právních úpravách do dvou skupin. Jednou z nich jsou výjimky v podstatě charakteru objektivního, nezávislé na chování, jednání či na nečinnosti rodičů osvojovaného dítěte. Do druhé skupiny patří výjimky, které naopak jsou subjektivního charakteru na straně rodičů osvojovaného dítěte.

Úmrtí obou rodičů je objektivní výjimkou, kdy není potřeba a vlastně objektivně ani není možný souhlas rodičů osvojovaného dítěte, jak vyplývá ze zák. ust. § 101 odst. 3/ ZR ve slovenském právním řádu a ze zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ v českém právním řádu. V tomto směru jde o shodnou úpravu.

Další objektivní, a dá se říci i shodnou výjimkou, je pak v obou právních řádech skutečnost, že dítě prakticky nemá rodiče, protože je nemá zapsané v matrice a ve svém rodném listě (podle slovenského právního řádu, že rodiče dítěte nejsou známi – § 101 odst. 3/ ZR, resp. podle českého právního řádu, že rodičovství k osvojovanému dítěte nebylo určeno – § 818 odst. 2/ NOZ).

V české právní úpravě a shodně i ve slovenské právní úpravě je pak další takovou objektivní výjimkou stav, kdy rodič není schopen posoudit důsledky osvojení (§ 101 odst. 3/ ZR a § 818 odst. 1 písm. b/ NOZ).

V takových případech obě právní úpravy vyžadují, aby za rodiče dala souhlas s osvojením jiná osoba, soudem k tomu určená (poručník nebo opatrovník, § 102 odst. 3/ ZR a § 818 odst. 2/ NOZ).

Slovenský právní řád pak připouští ještě další objektivní podmínku, vyjádřenou v zák. ust. § 101 odst. 3/ ZR, kdy oba rodiče byli zbaveni způsobilosti

⁷⁶Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 812].

k právnímu jednání v plném rozsahu. Česká právní úprava podobnou podmínku vyjádřenou skrze zákonné ustanovení neobsahuje. Je k tomu však možné dospět výkladem zákonných ustanovení týkajících se souhlasu rodičů dítěte.

Česká právní úprava nevyžaduje souhlas rodiče ani v takovém případě, jestliže byl rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti a současně byl zbaven i práva dát souhlas k osvojení (§ 818 odst. 1 písm. a/ NOZ). Uvedená výjimka je definovaná jako výjimka do určité míry subjektivního charakteru, protože rodiče lze zbavit rodičovské zodpovědnosti i práva dát souhlas k osvojení jen ve striktně stanovených podmínkách, které zpravidla spočívají v nezodpovědném chování rodiče dítěte, v jeho absolutním nezájmu o dítě. Slovenský právní řád takovou úpravu nemá.

Výjimkou subjektivního charakteru v českém právním řádu je, pokud se rodič dítěte zdržuje na neznámém místě, které se nepodařilo soudu zjistit, a to šetřením, jak je to upraveno ve smyslu ust. § 818 odst. 1 písm. c/ NOZ. V takových případech pak stačí, pokud je dán souhlas druhého rodiče. Pokud jsou výše uvedené skutečnosti u obou rodičů podle zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ, je potřeba jejich souhlas nahradit souhlasem poručníka nebo opatrovníka, kterého pro tyto účely musí stanovit soud. O subjektivním charakteru této výjimky je možné mluvit, protože je závislá na chování a jednání rodiče osvojovaného dítěte, o tom, že dá vědět o sobě, kde se zdržuje, kde bydlí a pod. Navíc v tomto zákonném ustanovení je uzákoněna povinnost soudu spolehlivě zjistit, zda osvojované dítě nemá nějaké blízké příbuzné a zda tito nemají zájem o dítě pečovat, a dokonce je povinností soudu vyslechnout i toho, v čí péči se dítě v té době nachází. Ve slovenské právní úpravě takto definovanou povinnost soudu nenajdeme. Jen v kontextu celého účelu osvojení a zkoumání zájmu nezletilého dítěte lze vyvodit tuto povinnost soudu a soudem stanoveného opatrovníka nezletilého dítěte. Osvojení může přijít na řadu pouze tehdy, pokud se nenajde žádná osoba z okruhu blízkých příbuzných osvojovaného dítěte ochotná a schopná se o dítě starat. Pokud by se totiž taková osoba našla, má přednost před institutem osvojení. Taková přednost je zakotvena v českém právním řádu, a to nejen v zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ, ale i v zák. ust. § 822 NOZ.

Český i slovenský právní řád stanoví výjimku ze souhlasu rodiče

osvojovaného dítěte, pokud rodič neprojevuje o dítě zájem. Je to opět výjimka subjektivního charakteru, protože tato je výslovně založena pouze na vůli rodiče osvojovaného dítěte. Jen na něm totiž závisí, zda bude či nebude projevovat zájem o dítě.

Český právní řád má tuto výjimku uzákoněnou v zák. ust. § 819 odst. 1/ NOZ. Souhlas rodiče podle tohoto zákonného ustanovení není nutný tehdy, jde-li o rodiče, „*který zjevně nemá o dítě zájem.*“⁷⁷ Definicí rodiče, který nemá zjevně o dítě zájem, obsahuje zák. ust. § 819 odst. 2/ NOZ.

*„Jedná se o dvě skupiny případů. Předně o případy, kdy rodiče neprojevují opravdový zájem, a přitom ne-osvojení by pro dítě znamenalo zřejmou újmu. Dále jde o případy, kdy rodiče neprojevují o dítě vůbec žádný zájem, a takto trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti, a to až v míře ohrožující fyzické nebo psychické nebo morální zdraví dítěte.“*⁷⁸

Současně však musí být splněny i zákonem stanovené podmínky v zák. ust. § 820 odst. 1/ NOZ. Podle toho o zjevný nezájem půjde tehdy, jestliže tento trvá alespoň tři měsíce od posledního projeveného skutečného zájmu. Navíc zákonná úprava v tomto ustanovení vyžaduje, aby byl rodič příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého jednání a aby uplynula tříměsíční lhůta od poučení. Zároveň se zde hovoří o povinnosti tohoto orgánu poskytnout takovému rodiči poučení, poradenství a pomoc za podmínek, které jsou stanoveny jiným právním předpisem. Tato poučovací povinnost však není nutná, pokud jde ze strany rodiče o hrubý nezájem. Rovněž ani v tom případě, pokud rodič opustil místo, kde se spíše zdržoval, aniž by oznámil, kde se zdržuje, a ani za tři měsíce se nepodařilo zjistit, kde se zdržuje (§ 820 odst. 2/ NOZ).

Slovenská právní úprava nezájem rodiče jako výjimku, kdy není třeba souhlasu rodiče, řeší v zák. ust. § 102 odst. 1/ ZR. Co je to nezájem rodiče dítěte, definuje zák. ust. § 102 odst. 1 písm. a/ ZR a také zák. ust. § 102 odst. 1 písm.

⁷⁷Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 819].

⁷⁸NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze.* [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

b/ ZR.

Nezájem o dítě je stav, při kterém je zjevné, že rodič nehodlá (subjektivní hledisko) obnovit svou péči o dítě, nebo obnovit realizaci výkonu svých rodičovských práv a povinností.⁷⁹ Slovenský právní řád navíc vyžaduje při neprojevení skutečného zájmu o dítě splnění další zákonem stanovené podmínky, a to že rodič nevynaložil úsilí upravit si své rodinné a sociální poměry tak, aby mohl osobně provádět péči o nezletilé dítě. Současně musí být splněna i podmínka, že v projevení zájmu rodiči nebránila žádná závažná překážka, např. že byl delší dobu hospitalizován nebo byl ve vazbě nebo byl zadržen nebo ve výkonu trestu apod. Pokud existují objektivní důvody (např. duševní porucha), které brání rodiči v projevení zájmu (byť i jím zaviněné), např. vazba, výkon trestu odnětí svobody, léčení, nemůže soud hodnotit chování rodiče jako takové, které naplňuje uvedené požadavky.⁸⁰

Slovenská právní úprava na rozdíl od české obsahuje ve svém právním řádu další 2 výjimky. Jednou z nich je výjimka obsažená v zák. ust. § 102 odst. 1 písm. c/ ZR. K osvojení není potřebný souhlas rodičů osvojovaného nezletilého dítěte, ani souhlas nezletilého rodiče nezletilého dítěte, pokud je rodičem žena, která požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem podle zvláštního předpisu a nejméně dva měsíce po narození dítěte neprojevila o dítě žádný zájem.⁸¹

Pokud rodiče osvojovaného dítěte dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům (§ 102 odst. 1 písm. d/ ZR), je to další výjimka ve slovenském právním řádu, kdy není třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte.

Výše již bylo zmíněno, že v případech, kdy zákonná úprava česká i slovenská nevyžadují souhlas rodičů osvojovaného dítěte, je třeba, aby takový souhlas dala osoba, k tomu určená, a to ať už opatrovník, nebo poručník. V tomto směru jde o právní úpravu shodnou.

⁷⁹PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [590 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁸⁰Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 23.05.1975, sp. zn. 1 Cz 41/75, uverejnený pod číslom 5/1977 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.[Zošit č. 2-3, 103 s.].

⁸¹Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 102].

Oba právní řády kromě souhlasu osvojovaného dítěte, jeho rodičů nebo opatrovníků či poručníků vyžadují při osvojení nezletilého dítěte do ciziny i souhlas dalšího subjektu (§ 101 odst. 5/ ZR a § 796 odst. 1/ NOZ). Ve Slovenské republice je tímto oprávněným subjektem Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky nebo orgán státní správy tímto ministerstvem určený (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a mládeže se sídlem v Bratislavě). V České republice je tímto příslušným orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Český právní řád na rozdíl od slovenského vyžaduje takový souhlas i v tom případě, že jde o osvojení dítěte z ciziny.

Posouzení toho, zda je či není potřebný souhlas rodičů, je upraveno v porovnávaných právních řádech také rozdílné. O tom, zda je potřebný, nebo není potřebný souhlas rodičů osvojovaného dítěte, rozhoduje podle slovenského právního řádu soud na návrh orgánu sociálněprávní ochrany nebo i bez návrhu, přičemž tato povinnost mu vyplývá ze zák. ust. § 102 odst. 4/ ZR. Řízení o osvojitelnost není povinné, nemusí tedy bezprostředně předcházet řízení o osvojení. Vůbec není nutné tehdy, když se ze zákona souhlas rodičů dítěte pro osvojení nevyžaduje (rodiče nezletilého zemřeli, nejsou známí, jsou v plném rozsahu zbaveni způsobilosti k právnímu jednání nebo výkonu rodičovských práv a povinností, nebo nejsou schopni posoudit důsledky osvojení). Přestože OSP⁸² s takovými případy počítá, je zbytečné vyslovovat osvojitelnost. Potenciální proces osvojování dítěte (včetně řízení o předadopční péči) by to jen prodloužilo.⁸³

V českém právním řádu o tom, zda je či není nutný souhlas, také rozhoduje soud ve zvláštním řízení, a to ve smyslu zák. ust. § 821 odst. 1/ NOZ. „Řízení, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení, musí vždy proběhnout v případě nezájmu podle § 820 a v případech § 818 odst. 1 písm. b) a písm. c).“⁸⁴ Jde o případy zjevného nezájmu rodiče (§ 820 NOZ), pokud rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout

⁸²Zákon č. 99/1963 zo 4. decembra 1963 občiansky súdny poriadok.

⁸³PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [594 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁸⁴HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [697 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

(§ 818 odst. 1 písm. b/ NOZ) nebo pokud se rodič zdržuje na neznámém místě, a toto místo se nepodaří soudu zjistit (§ 818 odst. 1 písm. c/ NOZ).

5.3. Forma a doba souhlasu

Slovenský právní řád formu souhlasu v podstatě řeší pouze v jednom jediném zákonném ustanovení, konkrétně v zák. ust. § 102 odst. 2/ ZR.

Jde o souhlas rodičů daný předem bez vztahu k určitým osvojitelům ve smyslu zák. ust. § 102 odst. 1 písm. d/ ZR. Tento osobní souhlas musí mít písemnou formu a může být uskutečněn dokonce až před třemi různými institucemi (před soudem nebo před orgánem sociálněprávní ochrany nebo před pověřeným zaměstnancem sociálněprávní ochrany, ve zdravotnickém zařízení, kde se dítě narodilo). Jednoznačně je stanoveno jen tolik, že tento souhlas musí být proveden v písemné formě. Písemná forma vyžaduje, aby bylo z právního jednání zjevné, kdo jej udělal, a také, aby v něm tato osoba výslovně projevila svůj souhlas s tím, aby její dítě bylo v budoucnu osvojené jakoukoli osobou. Musí být rodičem jako jednajícím osobou podepsaný.⁸⁵ Zároveň je však nutné uvést, že je nezbytné, aby rodič dříve, než tento svůj souhlas vyjádří, byl řádně poučen o tom, o jaký právní úkon jde, co to pro něj a pro jeho dítě bude znamenat, jaké to bude mít právní důsledky, měl by být také poučen o možnosti odvolání svého souhlasu a také o tom, do kdy tak může učinit. V tomto kontextu je třeba připomenout, že tato poučovací povinnost není ve slovenském právním řádu uzákoněna. Žádné jiné zákonné ustanovení v zákoně o rodině již neřeší formu a způsob souhlasu.

Český právní řád formu a způsob souhlasu k osvojení řeší v širším rozsahu a jinak než slovenský právní řád.

Nejzásadnějším rozdílem je, že souhlas dává rodič osobním prohlášením jedině vůči soudu, jak to vyplývá ze zák. ust. § 810 odst. 1/ NOZ. Vyplývá z toho, že ho nemůže dát vůči jiné osobě nebo instituci, tak jak je to ve slovenském právním řádu možné. Toto zákonné ustanovení zároveň definuje, že prohlášení

⁸⁵PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [592 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

musí splňovat obecné náležitosti právního jednání. „*Takto se především stanoví, že prohlášení souhlasu musí být výslovné a určité, tj. konkludentní projev vůle by v tomto případě nestačil a nestačil by ani takový volný projev, který by bylo pro jeho neurčitost nutné složitě vykládat.*“⁸⁶ Zároveň vylučuje platnost takového souhlasu, který by byl vázán na splnění jakékoli podmínky, nebo by obsahoval určité časové omezení.

Opět lze jen zdůraznit, co bylo uvedeno již výše, že slovenský právní řád vůbec neřeší náležitosti souhlasu osvojení jako právního jednání. Tento souhlas nesmí být podmíněn.⁸⁷ Souhlas rodiče k osvojení nezletilého dítěte, který byl podmíněn tím, že dítě bude mít i nadále dosavadní příjmení, nelze považovat za přivolení k osvojení.⁸⁸

V zák. ust. § 810 odst. 2/ NOZ je zakotvena povinnost soudu rodiče poučit o podstatě a důsledcích souhlasu a osvojení, a to ještě dříve než se rodič vyjádří. Vyplývá z toho, že rodič by v zásadě tento souhlas měl projevit před soudem poté, co ho soud poučí.

*„Z pohledu praktického komentovaného ustanovení znamená, že každý rodič, který chce poskytnout souhlas s osvojením svého dítěte, se musí osobně dostavit k soudu a před určenou úřední osobou svůj souhlas projevit. Svůj souhlas může rodič projevit u kteréhokoliv okresního soudu v ČR, neboť podle § 436 odst. 2 ZŘS je povinen kterýkoliv okresní soud přijmout prohlášení rodiče o souhlasu s osvojením. O souhlasu s osvojením soud sepíše protokol.“*⁸⁹

Český právní řád stanovuje i počátek doby, kdy nejdříve může rodič osvojovaného dítěte dát souhlas s osvojením.

Podle ust. § 813 odst. 1/ NOZ matka osvojovaného dítěte může dát

⁸⁶NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁸⁷HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, prepracované a doplnené vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [576 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

⁸⁸Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 24.02.1988, sp. zn. 10 Co 41/88, uverejnený pod číslom 29/1990 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk. [Zošit č. 6, 268 s.].

⁸⁹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [661 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

souhlas nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Otec může dát souhlas i před uplynutím této doby, ale může tak učinit stejně jako matka také nejdříve až po narození dítěte. Dříve udělený souhlas jednoho nebo druhého rodiče by znamenal, že soud by s poukazem na ust. § 813 odst. 2/ NOZ k tomuto souhlasu nepřihlédl.

Ve slovenském právním řádu neexistuje žádné časové vymezení, kdy nejdříve může rodič souhlas dát, a už vůbec ne rozlišení, zda jde o rodiče-matku nebo o rodiče-otce.

Česká zákonná úprava nerozlišuje, zda rodič nebo rodiče dali souhlas k osvojení s určením pro nějakou konkrétní osobu osvojitele nebo jen tzv. blanketní souhlas, jak je to ve slovenském právním řádu. Slovenský právní řád řeší, zda jde o souhlas s osvojením ke konkrétním osobám nebo osobě, nebo jde o souhlas bez určení konkrétní osoby. Souhlas k osvojení mohou dát rodiče v řízení o osvojení ve vztahu ke konkrétním osvojitelům (tzv. přímý souhlas). Druhou možností je blanketní souhlas k osvojení dítěte, který rodič dává bez vztahu ke konkrétní osobě osvojitele.⁹⁰ Uvedené však neznamená, že by český právní řád nerozlišoval druhy souhlasu. „*S ohledem na to, že souhlas s osvojením ve vztahu ke konkrétním osvojitelům je zcela adresným a určitým projevem vůle rodičů nezletilce, v případě, že bude návrh na osvojení zamítnut nebo vzat zpět, nebude nadále možno souhlas jako úkon umožňující osvojení nezletilce použít. Zákon ani povaha úkonu nepřipouští, aby se konkrétní souhlas změnil na blanketní, nebo aby byl nadále za blanketní považován.*“⁹¹ Navíc ze zák. ust. § 815 a 816 NOZ lze jednoznačně vyvodit, že i česká právní úprava rozlišuje tyto dvě formy souhlasu, když řeší otázku ztráty účinnosti souhlasu.

Česká právní úprava na rozdíl od slovenské řeší i ztrátu účinnosti souhlasu osvojení, a to v zák. ust. § 815 a § 816 NOZ. Podle § 815 NOZ „*Byl-li souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele a bude-li návrh*

⁹⁰PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [580 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁹¹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [673 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

na osvojení vzat zpět, nebo zamítnut, pozbude souhlas účinnosti.“⁹² „Souhlas k osvojení je relevantní (účinný) od okamžiku, kdy byl soudem přijat. Nicméně trvání jeho účinků není neomezené.“⁹³ Podle § 816 NOZ „Souhlas k osvojení pozbude účinnosti vždy, nedojde-li k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas dán.“⁹⁴

Slovenský právní řád vůbec neřeší konkrétním zákonným ustanovením, co platí v případě, když rodiče dali souhlas s osvojením v konkrétním soudním řízení ve vztahu ke konkrétním osvojitelům. Lze jen vydedukovat, že pokud by takoví dotyční osvojitelé vzali svůj návrh na osvojení zpět, nebo by byl jejich návrh zamítnut, měl by souhlas rodičů ztratit svou účinnost. Mělo by se tak stát proto, že ho dávali pouze ve vztahu k těmto konkrétním osvojitelům, a nikoli vůči někomu jinému, a ne bez určení konkrétní osoby. V případě blanketního souhlasu je sporné, zda nynější právní úprava ve Slovenské republice umožňuje zkoumat, po jakou dobu je tento souhlas účinný, zda by bylo možné konstatovat, že osvojení není možné, neboť uplynula doba jeho účinnosti, pokud v zákoně žádná lhůta není.

Tak jako je možné souhlas dát, je ho možné i odvolat, a to jak podle slovenského právního řádu, tak i podle českého právního řádu. „Je samozřejmé, že zájem dítěte nemusí výjimečně spočívat v tom, aby bylo se svým přirozeným rodičem, ale je třeba tento zájem zvažovat, zejména tehdy, je-li zřejmé, že poměry přirozeného rodiče jsou oproti době, kdy souhlas k osvojení dal, zcela zásadně odlišné.“⁹⁵

V obou srovnávaných právních řádech odvolání souhlasu k osvojení nemusí obsahovat žádné odůvodnění. Stačí jen, pokud se souhlas odvolá, vezme zpět. Jedinou podmínkou je, že se tak musí stát v náležité podobě a formě, osobním prohlášením vůči soudu. V tomto směru jde o shodnou úpravu v obou porovnávaných právních řádech. V dalším však jsou již v porovnávaných

⁹²Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 815].

⁹³NEČAS. P., POSPÍŠIL. J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁹⁴Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 816].

⁹⁵NEČAS. P., POSPÍŠIL. J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

právních řádech znovu určité rozdíly.

Podle slovenského právního řádu je možné souhlas k osvojení odvolat jen do doby, dokud dítě není umístěno na základě rozhodnutí soudu do předosvojitelské péče jeho budoucích osvojitelů (§ 102 odst. 2/ ZR). Na základě pravomocného usnesení dojde k odevzdání dítěte do předosvojitelské péče. Do tohoto momentu (odevzdání dítěte) může rodič odvolat svůj blanketní souhlas s osvojením.⁹⁶ Znamená to, že možnost odvolání souhlasu k osvojení není ohraničena přesným časovým úsekem, tak jak je tomu v českém právním řádu. Určujícím momentem, do kdy je souhlas k osvojení možné odvolat, je umístění nezletilého dítěte na základě pravomocného rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů. Jen do tohoto momentu je možné odvolání souhlasu k osvojení, tak aby jej bylo možno považovat za účinné. Slovenský právní řád z této zásady neupravuje a nepřipouští žádnou výjimku.

Český právní řád odvolání souhlasu řeší ve svém zák. ust. § 817 NOZ. Vychází ze zásady, že odvolání souhlasu k osvojení je možné bez nutnosti splnění jakýchkoli dalších podmínek provést ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy byl tento souhlas dán. Prakticky to znamená, že se tak může stát i v době, kdy je nezletilé dítě například již v okamžité péči budoucích osvojitelů, podle ust. § 823 NOZ. V odst. 2 zák. ust. § 817 NOZ připouští z tohoto časového vymezení 2 výjimky. První z nich je, že souhlas k osvojení může být odvolán i po uplynutí tříměsíční lhůty uvedené v odst. 1, ale jedině za splnění další, zákonem stanovené podmínky, že osvojované dítě nebylo ještě předáno do péče osvojitelů před osvojením (musí se tak stát rozhodnutím soudu). Druhou výjimkou, kdy je možné souhlas k osvojení odvolat i po uplynutí tříměsíční lhůty uvedené v odst. 1, je, pokud má být osvojované dítě vydáno rodičům na základě jejich návrhu těmi osobami, kterým bylo svěřeno do péče, a to při splnění podmínky, že je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo opět se svými rodiči. V tomto případě je však třeba, aby rodič dítěte kromě odvolání souhlasu podal k soudu i návrh na vydání dítěte, ve kterém zároveň projeví vůli o dítě se osobně starat.

Pokud se tedy porovnávají zákonná ustanovení týkající se souhlasu rodičů

⁹⁶PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [599 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

dítěte v obou srovnávaných právních řádech, zjistí se, že rozdíly zde jsou a jsou dost zásadní.

Česká právní úprava upravuje podrobněji a důkladněji podmínky, za kterých není třeba souhlasu rodičů osvojovaného nezletilého dítěte. Uvedené představuje jednodušší rozhodování soudů ČR. Na druhé straně až praxe ukáže, zda byla nutná změna v tom, vůči komu má rodič osvojovaného nezletilého dítěte projevít svůj souhlas s osvojením. Za současně platné právní úpravy tento souhlas totiž může rodič udělat jedině ve vztahu k soudu, což může řízení o osvojení prodloužit ve srovnání řízení vedeným dle slovenské právní úpravy.

6. Péče budoucích osvojitelů a okamžitá péče – srovnání

„Myšlenka osvojení je od počátku založena na premise, že při osvojení se jedná o imitaci, fikci biologického svazku rodičovství přirozeného (adoptio natura imitatur). Z uvedeného důvodu je charakter předosvojitelské péče naprosto nezastupitelný, neboť právě v jejím průběhu má rozhodující orgán získat dostatek odůvodněných indicií vedoucích nakonec k závěru, že mezi budoucím osvojitelem a osvojencem se vytvořil vztah, který je mezi rodiči a dětmi, a tím je splněna základní podmínka pro osvojení jako takové. Právě v předosvojitelské péči je nutné vytvořit vztah, který zákon předpokládá pro osvojení, tedy vztah jako je mezi rodiči a dítětem.“⁹⁷

Smyslem této péče je ověřit, zda lze důvodně očekávat, že po vyslovení bude osvojení úspěšné – tedy že se podaří vytvořit vztah mezi osvojitelem a osvojencem fikci vztahu rodič-dítě.⁹⁸

Český právní řád i slovenský právní řád, jak vyplývá z výše uvedeného, považuje péči budoucích osvojitelů o osvojované dítě před osvojením za velmi důležitou a potřebnou. Jejím účelem je vytvořit podmínky pro to, aby si budoucí osvojitel a osvojované dítě mohli na sebe zvykat, aby mezi sebou mohli vytvářet citové vazby, poznávat se navzájem. Je prostředkem, který má umožnit vytváření předpokladů pro vznik vztahu rodiče a dítěte mezi budoucím osvojitelem a osvojovaným dítětem. Je to právní institut, který jim má poskytnout prostor, ve kterém si budou moci vyzkoušet a ověřit soužití.

Podle zák. ust. § 103 odst. 1 věta první/ ZR. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být nezletilé dítě nejméně po dobu devíti měsíců v péči budoucího osvojitele.⁹⁹

⁹⁷HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [703 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁹⁸PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [598 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁹⁹Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 103 odst. 1].

Dle zák. ust. § 829 odst. 2/ NOZ. „*Péče osvojitele o osvojované dítě před osvojením trvá po dobu dostatečnou pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení; tato péče neskončí dříve než uplynutím šesti měsíců.*“¹⁰⁰

Dle zák. ust. § 826 věta první/ NOZ. „*Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, může být osvojované dítě předáno osvojiteli do péče před osvojením.*“¹⁰¹

Pokud se porovnají výše citovaná zákonná ustanovení, je zřejmé, že oba právní řády předosvojitelskou péčí považují za jednu ze základních hmotněprávních podmínek osvojení.

Zákonodárce ji povýšil na hmotněprávní podmínku, bez jejíhož naplnění soud nemůže vyhovět návrhu na osvojení.¹⁰²

„*Aby bylo zajištěno, že osvojení bude dítěti k jeho prospěchu, vyžaduje zákon, aby bezprostředně před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě v osobní péči budoucího osvojitele. (§ 826 a násl. ObčZ).*“¹⁰³

Osvojení podle českého právního řádu i podle slovenského právního řádu by nebylo možné, pokud by tato hmotněprávní podmínka nebyla splněna. Lze tedy konstatovat, že jde o obligatorní péči v obou právních řádech.

Podle právního řádu Slovenské republiky nezletilé dítě musí být ve skutečné péči budoucího osvojitele nejméně po dobu devíti měsíců (§ 103 odst. 1 věta první/ ZR). V žádném případě to nemůže být lhůta kratší. Neřeší však, kdy nejdříve může být dítě do předosvojitelské péče svěřeno. Účelem tohoto ustanovení je, aby budoucí osvojitel měl dítě u sebe, žil s ním a znal jeho povahu,

¹⁰⁰Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 829 odst. 2].

¹⁰¹Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 826].

¹⁰²HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [594 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

¹⁰³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [165 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

dříve než soud rozhodne o osvojení.¹⁰⁴ O svěřeni nezletilého dítěte do takové péče rozhoduje vždy soud a pouze na základě návrhu budoucího osvojitele. V odst. 3, zák. ust. § 103 ZR slovenský právní řád připouští v zásadě tři výjimky, kdy není nutné rozhodnout o svěřeni nezletilého dítěte do péče budoucích osvojitelů (§ 103 odst. 2/ ZR). Jde o situaci, kdy si dítě chce osvojit pěstoun, poručník, který se stará osobně o nezletilé dítě, nebo osoba, které bylo nezletilé dítě svěřeno do náhradní péče. I v těchto případech však musí být splněna zákonná podmínka podle odst. 1, tedy že tato náhradní péče u těchto osob trvala nejméně po dobu devíti měsíců. Pokud je osvojitelem manžel rodiče osvojovaného dítěte, stejně musí být splněna podmínka, že tento budoucí osvojitel pečuje o dítě nejméně po dobu devíti měsíců. Podmínku předosvojitelské péče v délce devíti měsíců musí splnit každá ze skupin osvojitelů – tedy manželé společně, ale i manžel rodiče dítěte (i pozůstalí, resp. manžel osvojitele) a samozřejmě také osamělá osoba. Je povinna tak, že její absenci nemůže soud přehlédnout nebo odpustit. Rozdíl je možné sledovat v tom, že při manželovi rodiče dítěte soud o předosvojitelské péči nerozhoduje předem (usnesením), protože se v tomto případě dítě nesvěří z dosavadního prostředí do nového výchovného prostředí. To ale neznamená, že soud nemusí sledovat, zda byla tato podmínka splněna.¹⁰⁵ Slovenský právní řád nestanoví žádnou lhůtu, kdy nejdříve by mohlo být dítě svěřeno do předosvojitelské péče. Je to možné jen výkladem jednotlivých zákonných ustanovení týkající se lhůt ohledně souhlasu k osvojení.

Česká právní úprava předosvojitelskou péčí na rozdíl od slovenské právní úpravy opětovně řeší v širším rozsahu. Už bylo zmíněno, že i český právní řád předosvojitelskou péčí považuje za obligatorní podmínku osvojení, bez které nemůže dojít k osvojení dítěte. Dítě může být zařazeno do předosvojitelské péče podle českého právního řádu až po uplynutí tří měsíců, od kdy byl dán souhlas k osvojení, ne dříve. Tato lhůta je obsažena v zák. ust. § 826 NOZ. *„K předání dítěte do péče budoucích osvojitelů může dojít po uplynutí tří měsíců od chvíle, kdy byl dán souhlas k osvojení. Tedy v okamžiku, kdy uplyne právo odvolat souhlas s osvojením, aniž by bylo odvolání souhlasu*

¹⁰⁴PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentár s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [333 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹⁰⁵PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [598 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

spojeno s dalšími podmínkami (dle § 817).¹⁰⁶ V zák. ust. § 827 NOZ zároveň stanoví rozsah šetření, které je soud povinen provést. Jde o poměrně široký rozsah šetření, který v podstatě dává základy budoucím řízení a rozhodování o osvojení. Soud povinně musí zkoumat vzájemnou vhodnost osvojitele. Musí přitom brát na zřetel osobnost a zdravotní stav osvojitele i dítěte. Musí zohlednit sociální prostředí osvojitele i dítěte. U osvojitele musí zkoumat i otázku bydlení a jeho domácnosti. Zároveň musí zkoumat schopnost osvojitele pečovat o dítě, a v neposlední řadě zkoumat pohnutky, které jej k osvojení vedou. Neméně důležitou oblastí, kterou musí brát na zřetel jak u osvojitele, tak u dítěte, je etnické, náboženské a kulturní prostředí. Ve slovenském právním řádu takto rozsáhle definovaná povinnost soudu absentuje. Přesto je však nutné konstatovat, že i soudy ve Slovenské republice prakticky musí zkoumat obdobné podmínky, i když jen přes posouzení zájmu dítěte s osvojením a přes osobnostní, osobní vlastnosti a předpoklady osvojitele a způsob jeho života.

V odst. 2 zák. ust. § 827 NOZ stanovuje soudu povinnost zjistit, proč se manžel osvojitele nepřipojil k návrhu na osvojení, pokud si dítě chce osvojit jen jeden z manželů. Na první pohled by se mohlo zdát, že jde o nadbytečně zdůrazněnou povinnost soudu. Velmi důležité je však znát postoj tohoto manžela, protože to může mít zásadní vliv i reálný dopad na zájem nezletilého a účel jeho osvojení. Pokud by totiž postoj tohoto manžela byl výrazně negativní ve vztahu k osvojovanému dítěti nebo ve vztahu k institutu osvojení a jeho základních principů, reálně by to mohlo ohrozit vznik vztahu rodič a dítě mezi budoucím osvojitelem a osvojencem, a to by se přičilo účelu osvojení a zájmu osvojovaného dítěte. Opět lze jen konstatovat, že takovou povinnost slovenský právní řád zakomponovanou nemá. Soudy ve Slovenské republice i přes absenci takové povinnosti postoj manžela budoucího osvojitele musí zkoumat a zkoumají z hlediska osobních a osobnostních předpokladů osvojitele, jakož i osob, které s ním žijí ve společné domácnost, a i přes zájem osvojovaného dítěte.

Slovenská právní úprava stanoví povinnou devítiměsíční lhůtu

¹⁰⁶HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [714 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

předosvojitelské péče. Česká právní úprava v zák. ust. § 829 odst. 2/ NOZ povinnou lhůtu vymezuje časovým okamžikem a také stanovením podmínky, při jejíchž splnění ji lze ukončit. Podle tohoto předosvojitelská péče nesmí být kratší než šest měsíců, ale současně má trvat po tak dlouhou dobu, aby to byla doba dostatečná, ve které je možno přesvědčivě zjistit, že se už mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový vztah, jaký je smyslem a účelem osvojení. „Doba, po kterou by mělo být dítě v péči budoucích osvojitelů, by měla být přiměřená okolnostem, tedy tak dlouhá, aby bylo možno posoudit, zda je budoucí osvojitel pro dítě tím nejlepším rodičem. Naproti tomu je také osvojiteli dán prostor k tomu, aby dokázal, že mu jde primárně o péči o potřebné dítě a o jeho prospěch a zájem.“¹⁰⁷

O předosvojitelské péči stejně i podle slovenského právního řádu však může rozhodovat pouze soud a jedině na návrh osvojitele, jak vyplývá z ust. § 826 věta druhá/ NOZ. „Možnost svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů je tedy vázána jednak na uplynutí času a jednak na návrh osoby, která má zájem dítě osvojit. Pro svěřeni do péče před osvojením je nutné kumulativní splnění obou těchto podmínek.“¹⁰⁸

Obě právní úpravy stanoví zákonnou podmínku, že před osvojením musí být osvojované dítě v předosvojitelské péči na náklady osvojitele (§ 103 odst. 1/ ZR a § 829 odst. 1/ NOZ). Dalším znakem předosvojitelské péče je, že se vykonává na náklady osvojitele. Příchod nového člena do rodiny neznamená jen zásah do zaběhnutého chodu rodiny, ale nepochybně také do její ekonomické situace. Vzniká potřeba hradit i náklady nového člena rodiny.¹⁰⁹ Vytváří se tím prostor, aby si budoucí osvojitelé mohli promítnout i finanční zátěž vyplývající z osvojení do praktického života. Zákonitě se totiž zvýší náklady na domácnost a živobytí, pokud přibude do rodiny další osoba.

Česká právní úprava obsahuje na rozdíl od slovenské právní úpravy ještě

¹⁰⁷RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. I. vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

¹⁰⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [716 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹⁰⁹PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. I. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [599 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

jeden typ péče budoucích osvojitelů o dítě, která též předchází osvojení. Jde o tzv. okamžitou péči, která však není péčí obligatorní, ale pouze péčí fakultativní. Tato předchází předosvojitelské péči. Její podmínky jsou upraveny v zák. ust. § 823 a § 824 NOZ. I v českém právním řádu jde prakticky o novou právní úpravu, poprvé zavedenou právě v novém občanském zákoníku. „*Jedná se o novinku určenou zejména pro novorozence (§823 ObčZ). Účelem je zajištění osobní péče o dítě individuálně určenou osobou, pravděpodobně budoucím osvojitelem, a to v situaci, kdy by byl jinak údělem dítěte pobyt v ústavu, kolektivní péči, v péči profesionálního pěstouna apod.*“¹¹⁰ „*Realizace této péče přichází v úvahu jak v situacích, kdy je nepochybné, že rodič (rodiče) posléze dá souhlas k osvojení, tak i v situacích, kdy se jeví pravděpodobným, že nastane některá ze situací zmíněných v ustanovení § 819, to jest zejména to, že rodiče nebudou o dítě projevovat náležitý zájem.*“¹¹¹ Podle těchto zákonných ustanovení mohou nastat tři situace okamžité péče. První z nich je možnost odevzdat dítě do péče budoucích osvojitelů hned poté, co dali oba rodiče souhlas k osvojení. Druhou, pokud souhlasí rodiče s předáním dítěte do péče budoucímu osvojiteli dříve, než to dovolí zdravotní stav dítěte (po příchodu matky s dítětem z nemocnice, ale před uplynutím šesti týdnů po narození dítěte). Třetí situací je, že soud dospěje k závěru, že jsou zde dány okolnosti, kdy pravděpodobně nebude nutný souhlas rodičů k osvojení. Dítě může být svěřeno budoucím osvojitelům do okamžité péče ve všech třech případech výhradně se souhlasem budoucích osvojitelů.

Možná by bylo vhodné takovou tzv. okamžitou péči promítnout a zapracovat i do právního řádu Slovenské republiky. Mohlo by to pomoci pružnějšímu a rychlejšímu umístění nezletilého dítěte do péče budoucích osvojitelů. Na druhou stranu je však třeba uvést, že uvedený institut může způsobovat problémy ve vztahu k nezletilému dítěti, protože rodičům zůstávají v té době zachována jejich rodičovská práva a osoba, která má dítě ve své okamžité péči, má výrazně omezená práva ve vztahu k dítěti. Bylo by možná vhodné určitým způsobem posílit postavení osob, jimž je dítě do okamžité péče svěřeno.

¹¹⁰HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [164 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

¹¹¹NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

7. Důsledky osvojení – srovnání

Osvojení je možné pouze za předpokladu, že je podán návrh budoucích osvojitelů nebo osvojitele o vyslovení osvojení, protože jde o návrhové řízení. Současně musí být splněny všechny hmotněprávní podmínky osvojení. O návrhu rozhoduje soud v soudním řízení. Výsledkem celého procesu osvojení pak je rozhodnutí soudu – rozsudek o osvojení dítěte. Účinky osvojení a jeho důsledky však nastávají až okamžikem právní moci rozsudku o osvojení. Toto je shodné v obou porovnávaných právních řádech.

V českém právním řádu jsou důsledky osvojení upravené v Pododdíle 4 – Následky osvojení, a to v zák. ust. § 832 NOZ a následující.

Ve slovenském právním řádu jsou to zák. ust. § 105, § 106 a § 108 ZR.

Oba právní řády vycházejí ze zásady, že zanikají příbuzenské poměry a vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou a vznikají vztahy nové, mezi osvojencem a osvojitelem.

Z hlediska dítěte je rozhodně nejzávažnějším právním následkem osvojení zánik práv a povinností mezi ním a jeho původní (většinou biologickou) rodinou. Jde o zákonný následek právní moci rozsudku o osvojení, který nelze omezit nebo vyloučit, a to ani hmotněprávními jednáním (například dohodou mezi rodiči dítěte a osvojiteli), ale ani v samotném rozhodnutí soudu.¹¹²

Osvojením zanikají rodičovská práva a povinnosti původním rodičům dítěte a vznikají rodičovská práva a povinnosti osvojitelům.¹¹³

„Osvojení představuje především statusovou změnu, která má význam pro celý právní řád. Jelikož zákon koncipuje osvojení jako úplné, dítě přestává být právní mocí rozsudku o osvojení dítětem a příbuzným v rodině původu a stává

¹¹²PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [608 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹¹³PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [608 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

se dítětem svého osvojitele a příbuzným v nové rodině tak, jako kdyby se do této rodiny narodilo.¹¹⁴ S osvojením jsou spojeny stejné právní následky, jako kdyby došlo k existenci pokrevního příbuzenství.¹¹⁵

Dalším společným rysem obou srovnávaných právních úprav je, že právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, kteří byli jmenováni soudem (§ 833 odst. 1/ NOZ a § 106 odst. 1/ ZR).

Shodná je i úprava důsledků osvojení, pokud osvojitelem je manžel jednoho z rodičů osvojence. Obě právní úpravy v takovém případě v zásadě zachovávají příbuzenské vztahy mezi osvojencem, rodičem a jeho příbuznými. Slovenský právní řád to má promítnuto skrze slovní spojení „zůstávají zachovány“ (§ 106 odst. 2/ ZR). Český právní řád zase skrze úpravu, že takové osvojení se nedotýká příbuzenského poměru mezi osvojencem, jeho rodiči a jeho příbuznými, a ani práv a povinností z tohoto poměru vyplývajících (§ 833 odst. 2/ NOZ).

Oba právní řády s osvojením spojují další důsledek, kdy osvojenec má příjmení osvojitele, resp. společný osvojitel příjmení, které bylo určeno pro jejich děti při uzavření manželství.

Zakotvení shodného příjmení dítěte a osvojenci je prostředkem, který má přispět k co nejplnějšimu přiblížení vztahů v rodině vzniklé osvojením, ke vztahům v biologické rodině, a tím naplnit účel osvojení (stejně přispívá i k požadovanému prvku anonymity osvojení).¹¹⁶

Shodnou je právní úprava, i pokud se týká zápisu osvojitele v matrice a v rodném listě osvojence. Podle obou právních úprav na základě pravomocného rozhodnutí o osvojení se osvojitel nebo osvojitelé zapíší do matriky jako rodič

¹¹⁴HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*, 1. vydání. Praha C. H. Beck, 2015. 366 s. [167 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

¹¹⁵ILLÁŠOVÁ, M., *Zákon o rodine s dôvodovou správou a judikatúrou, Vzory právnych podaní podľa zákona o rodine s komentárom. III. doplnené a aktualizované vydanie*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2014. 512 s. [134 s.]. ISBN 978-80-89350-53-7.

¹¹⁶HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [606 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

nebo rodiče dítěte (§ 797 NOZ a § 108 ZR). Následně podle obou právních řádů bude pro dítě vydán nový rodný list.

Překážka příbuzenského vztahu mezi osvojencem a jeho původní rodinou pro účely uzavření manželství zůstává v obou právních řádech zachována.

Kromě těchto shodných důsledků osvojení v porovnávaných právních řádech existují však i rozdíly.

Nejvýraznějším rozdílem je informování osvojence o skutečnosti osvojení.

Slovenská právní úprava je v tomto směru postavena pouze na vůli a rozhodnutí osvojitelů, zda poskytnou nebo zprostředkují osvojenci přístup k informacím o jeho osvojení a o jeho rodičích. Je to vyjádřeno v zák. ust. § 106 odst. 3/ ZR. Pokud je to v zájmu osvojence, osvojitelé mu mohou zprostředkovat přístup k informacím o jeho rodičích nebo poskytnout informace, kterými disponují, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.¹¹⁷ Výše citované zákonné ustanovení důsledně negarantuje dítěti právo znát původ svůj ani svých biologických předků. Vlastně mu negarantuje dostatečně důsledně ani právo na jeho identitu.

Na tomto místě se zákonodárce velmi nejasným způsobem pokusil zakomponovat do zákona právo dítěte znát svůj původ, které mu jednoznačně vyplývá z článku 7 a 8 Úmluvy o právech dítěte. Výkon tohoto jeho práva mu však omezil tak, že ponechal výlučně na osvojitelích, zda se rozhodnou dítěti o osvojení vůbec říct nebo ne, a také v případě, že se rozhodnou dítě s touto skutečností seznámit, nemají povinnost zprostředkovat mu přístup k informacím o jeho biologické rodině. Toto zákon formuluje jen jako jejich právo slovy „mohou zprostředkovat“, i to jen v případě, pokud to posoudí jako informace v zájmu osvojence.¹¹⁸

Právo znát svůj původ je třeba vždy chápat jako právo osvojence.

¹¹⁷Zákon č. 36/2005 z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov [§ 106 odst. 3].

¹¹⁸PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [610 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

Proto minimálním standardem při osvojených dětech by mělo být oznámení osvojitelů, že dítě není jejich biologický potomek a co to vlastně znamená.¹¹⁹

Navzdory tomu zákon formuluje jen možnost, nikoli povinnost osvojitelů poskytnout, resp. zprostředkovat informace o rodičích.¹²⁰

Česká právní úprava je v tomto směru progresivnější. V zák. ust. § 836 NOZ ukládá osvojiteli povinnost a zároveň tím přiznává osvojení právo na informace o skutečnostech osvojení. Garantuje tak osvojovanému dítěti jeho právo znát původ svůj i svých původních předků. Zákon ukládá osvojiteli splnit tuto povinnost vůči osvojení „*jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky.*“¹²¹ Vyplývá z toho, že podle českého právního řádu nezletilé dítě bude mít právo vědět, že je osvojené, nejpozději kolem šestého, sedmého roku svého života.

Právo osvojence na informace, na jeho totožnost, soukromí a rodinný život, právo znát svůj původ a původ svých biologických rodičů český zákonodárce promítl i do zák. ust. § 838 NOZ, když uzákonil právo osvojence seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení. Stanovil zde však podmínku, že toto právo mu vznikne, jakmile nabude svéprávnosti. V předchozích částech bylo zmíněno, že tuto svéprávnost v zásadě nabude dosažením zletilosti, tedy dosažením osmnáctého roku svého života, nebo dříve za předpokladu, že je starší šestnácti let, uzavře manželství s povolením soudu dříve než dosáhne osmnáctého roku věku, ale je starší než šestnáct let, popřípadě pokud mu na základě jeho návrhu bude přiznána svéprávnost.

Slovenská právní úprava v zákoně o rodině takové právo osvojení nepřiznává. Přesto však lze ustálit závěr, že osvojení podle slovenského právního řádu by soud musel vyhovět v případě jeho žádosti o nahlédnutí do spisu týkajícího se jeho osvojení, kdyby o toto právo požádal, protože i osvojenec je účastníkem řízení o osvojení. Jako účastník má právo dle platného slovenského

¹¹⁹PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [611 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹²⁰HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [613 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹²¹Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 836].

procesního práva nahlédnout do spisu a dělat si z něj opisy, výpisy i kopie. Stále by však nešlo o právo garantované v hmotněprávním předpisu, jako je to v české právní úpravě, ale přes procesní předpis. Možná by bylo vhodné, kdyby se v tomto směru slovenský zákonodárce inspiroval českým právním řádem.

Společným rysem obou právních řádů, jak již bylo zmíněno výše, je i to, že osvojenec právní mocí rozsudku o osvojení bude mít příjmení osvojitele, popřípadě společný osvojenec příjmení, které bylo určeno společnými osvojiteli pro jejich děti při uzavření manželství. Česká právní úprava však z této zásady připouští výjimku, kterou promítla do zák. ust. § 835 odst. 2/ NOZ. Jde o zcela novou právní úpravu i v českém právním řádu, protože původní právní úprava osvojení takové právo osvojence neznala. Osvojenec má tímto zákonným ustanovením přiznáno právo na vyjádření souhlasu nebo nesouhlasu se změnou svého příjmení. Pokud nesouhlasí se změnou svého příjmení, přiznává mu toto zákonné ustanovení právo, aby na základě jeho návrhu rozhodl soud, že ke svému příjmení bude připojovat příjmení osvojitele. *„Otázka příjmení osvojitele je řešena standardním způsobem, ovšem s přihlédnutím k právu dítěte (které má od svého patnáctého roku) rozhodovat o svém osobním jméně a příjmení.“*¹²²

Slovenská právní úprava osvojení právo nesouhlasit se změnou příjmení při osvojení nepřiznává. Takovou výjimku slovenský právní řád ze zásady, že osvojenec bude mít příjmení osvojitele, nemá.

V českém právním řádu zákonodárce do nového občanského zákoníku vložil zák. ust. § 834. *„Bylo-li osvojeno dítě, které je rodičem, vztahují se účinky osvojení i na jeho dítě.“*¹²³ Obdobnou právní úpravu slovenský právní řád nemá. I v českém právním řádu jde o novou úpravu reagující na možnost, že v době osvojení je osvojovaná osoba již sama rodičem, tedy má své dítě. Toto zákonné ustanovení se však vztahuje pouze na osvojované dítě, které je rodičem, ale ještě není zletilé. *„Při osvojení nezletilého rodiče oproti tomu zákon výslovně hovoří o osvojení dítěte, které je rodičem. Z této formulace je zřejmé, že komentované*

¹²²NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹²³Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 834].

ustanovení dopadá výslovně na potomky již existující v okamžiku osvojení. Tehdy nastupují účinky ve vztahu k dětem osvojovaného nezletilého rodiče automaticky ze zákona, aniž by se vyžadoval projev jejich vůle, a narozené děti osvojovaného nemohou samostatně rozhodovat o možnosti vyloučení právních následků osvojení ve vztahu ke své osobě.“¹²⁴

Mezi důsledky osvojení lze v podstatě zahrnout utajení a odtajnění osvojení obsažené v zák. ust. § 837 NOZ. Slovenská právní úprava nic podobného v zákoně o rodině neobsahuje. I v českém právním řádu jde o novou právní úpravu. „*Neexistence zvláštních pravidel ohledně utajení osvojení vychází z přesvědčení, že anonymitu osvojení je třeba potlačit. Z tohoto principu je stanovena výjimka, podle níž na základě rozhodnutí soudu může dojít k utajení osvojení a jeho okolností, jakož i k utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení. I když byly tyto skutečnosti utajeny, může soud rozhodnout o jejich odtajnění, je-li dán veřejný zájem ve smyslu definice § 837 (2) NOZ.*“¹²⁵ Osvojitel nebo i osvojenec mohou podat návrh soudu, aby tento rozhodl o utajení osvojení s tím, aby byly tyto skutečnosti utajeny před rodinou původu dítěte. Druhým způsobem utajení může být utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu s osvojením vůči osvojenci a osvojiteli. Procesně legitimován k podání návrhu na utajení bude jedině biologický rodič, který chce utajit svou identitu a svůj souhlas před osvojencem a jeho osvojitelem. Při podání kteréhokoli z těchto návrhů však bude muset soud zkoumat důvody tohoto návrhu a posuzovat, zda zájem navrhovatele v takovém řízení převažuje nad zájmem veřejným. „*Soud by proto měl k utajování osvojení přistupovat pouze v případech, kdy bude návrh na utajení skutečností souvisejících s osvojením, ať na straně osvojitele, osvojence nebo pokrevního rodiče osvojence, řádně odůvodněn a budou v něm sděleny racionální důvody, pro které má být osvojení a jeho okolnosti utajeny.*“¹²⁶

Výjimečně při splnění hmotněprávní podmínky „*odůvodňuje-li to velmi*

¹²⁴HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [739 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹²⁵BĚLOHLÁVEK A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník, Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 830 s. [285 s.]. ISBN 978-80-7380-413-8.*

¹²⁶HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655– 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [744 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

*závažná situace ohrožující osvojené dítě na životě nebo na zdraví*¹²⁷ může soud podle českého právního řádu rozhodnout i o odtajnění osvojení (§ 837 odst. 2/ NOZ) a jeho okolností nebo pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení, může se tak stát i bez návrhu. „*Zatímco k utajení osvojení je třeba vždy návrhu k tomu aktivně legitimované osoby, o odtajnění utajených skutečností může rozhodnout soud za zákonem stanovených podmínek i bez návrhu.*“¹²⁸

Možná by bylo vhodné, kdyby slovenský zákonodárce promítl do svého právního řádu právo osvojence na informace o jeho osvojení a přiznal a garantoval mu tak realizaci práva znát svůj původ, identitu svých původních rodičů. Současně by možná bylo vhodné, aby zakomponoval do svého právního řádu také institut utajení a odtajnění.

¹²⁷Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. [§ 837 odst. 2].

¹²⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655– 975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [746 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

8. Dohled nad osvojením – srovnání

Vícekrát již bylo zmíněno, že osvojení představuje velmi vážný a prakticky nezvratný zásah do práv a povinností, do života více zúčastněných osob. Velmi důležité proto je, aby měli zákonnou možnost na poskytnutí odborného poradenství a odborných služeb spojených jak se samotným procesem osvojení, tak i v předchozím procesu. Neméně důležitou je pak možnost mít toto poradenství a odborné služby zajištěny i po úspěšném dokončení osvojení, tedy po právní moci rozhodnutí soudu o vyslovení osvojení. Až samotný život totiž přinese do života osvojitele i osvojence situace, které do té doby neznal a nemusel řešit. Proto je dobré, pokud budou mít tyto osoby garantované právo na odbornou péči a poradenství.

Český právní řád novou právní úpravu promítl v zák. ust. § 839 NOZ. Tuto činnost svěřil do kompetence orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud to odůvodňují okolnosti osvojení, je možné podle tohoto zákonného ustanovení vykonávat dohled nad osvojením. Dohled nařídí soud buď na základě návrhu, nebo bez návrhu. V rozhodnutí, kterým dohled nařídí, zároveň určí délku tohoto dohledu. Dohled by měl trvat podle této zákonné úpravy jen po dobu nezbytně nutnou. Realizaci dohledu pak provádí prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Český zákonodárce v důvodové zprávě k tomuto institutu uvádí: *„Následný dohled nad úspěšností osvojení, resp. nad osvojenými poměry vůbec, není ve světě ničím mimořádným (ostatně, je standardní v mezinárodním osvojení, a je obecně známo, že mnohé státy velmi pečlivě plní povinnosti v oblasti dohledu nad dětmi z ČR, které byly u nich osvojeny), naopak, lze mít za to, že obdobně jako jsou sledovány poměry v problémových rodinách (přirozených) je na místě sledovat poměry v rodinách osvojených – vždyť o těchto rodinách nelze a priori říct, že žádné obtíže mít nemohou: jejich problém je od samého počátku v tom, že jde o rodinu (osvojitele a osvojence), která vznikla způsobem nikoli přirozeným.“*¹²⁹

¹²⁹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655– 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [748 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Na druhou stranu tento institut má i kritiku v odborné veřejnosti. „*Institut dohledu nad úspěšností osvojení ve své aktuální podobě mezi takové nadbytečné instituty patří. Soudu ani orgánu sociálně-právní ochrany dětí totiž na základě výsledků nařízení dohledu nevznikají žádná oprávnění, aby na základě informací získaných dohledem zahájily řízení směřující ke zrušení osvojení, které zjevně nesplnilo svůj účel.*“¹³⁰

Slovenská právní úprava zvláště dohled nad osvojením neobsahuje. Zároveň negarantuje ani právo osob zúčastněných osvojení na odbornou péči a poradenství. Novelou zákona o rodině č. 175/2015 Z.z. s účinností od 1. 1. 2016 zakomponoval zákonodárce do zákona o rodině právo uložit výchovná opatření ve smyslu zák. ust. § 37 ZR osvojitelům i budoucím osvojitelům. V podstatě přes tuto právní úpravu má možnost provádět dohled nad osvojením.

¹³⁰SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 244 s. [86 s.]. ISBN 978-80-7478-512-2 (brož.).

9. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné, zrušení osvojení – srovnání

Zánik vztahů a vazeb osvojence s původní rodinou a rodiči a vznik vztahů a vazeb nových mezi osvojitelem a osvojencem patří mezi nejvýznamnější a nejdůležitější důsledky osvojení. Proto je velmi žádoucí a nutné, aby tato změna byla trvalá.

V životě mohou nastat situace, které vážně narušují smysl a účel osvojení a vztah založený na osvojení se ukazuje jako neudržitelný. V takovém případě se jeví jako nejvhodnější řešení zrušit osvojení. Musí však jít pouze o případy výjimečné. Důležité proto je, aby byly přijaty přesné, jasné a určité podmínky, za kterých se tak může stát, a lhůta, ve které se tak může stát.

„Osvojení nezaniká ani zletilostí, ani smrtí dítěte či osvojitelů, neboť osvojení představuje statusovou změnu.“¹³¹

Rodinněprávní vztah je v případě osvojení založen na soudním rozhodnutí, nemá tedy přirozený základ, což navzdory striktním podmínkám zákona může vést k neúspěšnému osvojení. Vzhledem k výše uvedenému právní řád upravuje některé možnosti nápravy nefunkčního osvojení, ačkoli je nesporné, že změny ve výchovném prostředí dítěte nejsou žádoucí a mohou mít nepříznivý vliv na rozvoj jeho osobnosti a další život.¹³²

„Osvojení může být zrušeno pouze tehdy, jestliže jsou pro to závažné důvody. Tím, že zákon stanoví poměrně přísné předpoklady pro osvojení, garantuje pro dítě stabilitu nového rodinného prostředí. Přesto však může dojít k situacím, kdy osvojení z nejrůznějších, ať už objektivních, nebo i subjektivních důvodů, selže anebo je v rozporu se zákonem.“¹³³

¹³¹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

¹³²HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [614 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

¹³³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

Pokud má osvojení dítěte plnit svou funkci, tj. nahradit chybějící nebo nedostatečné rodinné prostředí novým prostředím osvojitele, musí jít o trvalý, časově neomezený vztah, který by měl zásadně zaniknout tak, jako přirozený vztah mezi rodiči a dětmi. Navzdory přísným podmínkám a přesto, že o osvojení rozhoduje soud po zvážení všech rozhodujících okolností, předpokladů a podmínek, nelze zcela vyloučit případy, kdy se dodatečně objeví skutečnosti, pro které osvojení nebude v zájmu nezletilého dítěte.¹³⁴

Z výše uvedených skutečností lze konstatovat, že jak slovenská právní úprava, tak i česká právní úprava vycházejí z toho, že osvojení je v zásadě nezrušitelné.

Oba právní řády však zároveň zrušení osvojení připouštějí. Za tím účelem uzákonily výjimky ze zásady nezrušitelnosti osvojení.

Český i slovenský právní řád připouští zrušení osvojení výlučně rozhodnutím soudu. Může se tak stát na základě návrhu osvojence nebo osvojitele. Slovenská právní úprava však na rozdíl od české připouští i zákonnou možnost – zrušit osvojení i bez návrhu. Soud může rozhodnout o zrušení osvojení na návrh nebo bez návrhu. Aktivně legitimováni k podání návrhu jsou osvojitelé (osvojitel) a osvojenec zastoupený opatrovníkem. Je tedy vyloučeno, aby návrh na zrušení osvojení podal například biologický příbuzný dítěte.¹³⁵ Soud však může řízení zahájit i bez návrhu usnesením.¹³⁶

Oba právní řády zrušení osvojení připouštějí jen do určitého časového okamžiku.

Podle českého právního řádu lze osvojení zrušit jen do tří let ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 840 odst. 2/ NOZ, které hovoří o tom, že: „*Osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let*

¹³⁴PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [339 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹³⁵PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [613 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹³⁶CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2010. 216s. [153 s.]. ISBN 978-80-89122-47-9.*

od rozhodnutí o osvojení.¹³⁷ Pokud by byl podán návrh na zrušení osvojení po uplynutí této lhůty, musel by soud tento návrh jako neopodstatněný zamítnout, protože by nemohl osvojení zrušit. Uvedená lhůta však neplatí, pokud je osvojení v rozporu se zákonem. V takovém případě by musel soud i po uplynutí lhůty tři let od právní moci rozhodnutí o osvojení vyhovět návrhu a osvojení zrušit.

Slovenská právní úprava umožňuje zrušit osvojení ve lhůtě kratší, šesti měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení. Z této lhůty na rozdíl od české právní úpravy však nepřipouští žádnou výjimku.

Český právní řád umožňuje zrušení osvojení, pouze pokud jsou pro to dány důležité důvody (§ 840 odst. 1/ NOZ). Slovenská právní úprava umožňuje zrušit osvojení jediné z vážných důvodů. Slovenská právní úprava na rozdíl od české právní úpravy zrušení osvojení z vážných důvodů připouští pouze v tom případě, že tyto vážné důvody jsou v zájmu dítěte. V praktické rovině však lze konstatovat, že jde o úpravu shodnou, protože existenci (důležitých či vážných) důvodů je třeba hodnotit v každém případě i z hlediska zájmu dítěte, a to podle obou právních úprav, jinak by osvojení postrádalo svůj smysl.

Ani jedna z porovnávaných právních úprav neobsahuje přesnou definici, resp. jasné a konkrétní vymezení těchto důvodů.

„Důležitým důvodem může být např. skutečnost, že se mezi osvojitelem a osvojencem nevytvořil citový vztah. Dalšími důvody pro zrušení osvojení může být závažné porušování nebo zanedbávání práv a povinností na straně osvojitele či jiné závažné neshody ve vztahu mezi osvojitelem a osvojencem.“¹³⁸

Rozvod manželství osvojitelů, popř. osvojitele s rodičem osvojence, nemůže být sám o sobě důvodem ke zrušení osvojení.¹³⁹

Nejčastěji zřejmě půjde o důvodné pochybnosti o budoucí úspěšnosti

¹³⁷Zákon č. 89/2012 ze dne 03.02.2012 občanský zákoník. [§ 840 odst. 2].

¹³⁸HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

¹³⁹Uznesenie pléna Najvyššieho súdu, smernica zo dňa 23.06.1967, Pls 5/67, uverejnené pod číslom VII/1967 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR.[527 s.].

osvojení – tedy pokud lze očekávat, že osvojení nesplní svůj účel. Mohlo by však jít i o okolnosti spočívající ve zlepšení situace v biologické rodině dítěte.¹⁴⁰

Pokud nedojde ke zrušení osvojení ve lhůtách výše uvedených, mění se osvojení podle českého právního řádu i podle slovenského právního řádu automaticky na osvojení nezrušitelné bez nutnosti vydání rozhodnutí soudu o této skutečnosti. Výjimka je dána v českém právním řádu, a to v zák. ust. § 844 NOZ. Podle tohoto zákonného ustanovení se může stát osvojení nezrušitelným i před uplynutím lhůty tří let ode dne právní moci rozsudku o osvojení. V každém případě se tak může stát jedině na základě návrhu osvojitele a při současném splnění podmínky, že je to v souladu se zájmy dítěte. O takovém návrhu může jednat a rozhodovat výhradně soud. V tom případě se osvojení změní na nezrušitelné v okamžiku právní moci rozhodnutí, kterým bylo určeno, že osvojení je nezrušitelné. Slovenský právní řád obdobnou úpravu neobsahuje. Prakticky by však byla zbytečná, protože podle slovenského právního řádu je lhůta na zrušení osvojení podstatně kratší (šest měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení).

Se zrušením osvojení český právní řád i slovenský právní řád spojují v podstatě shodné důsledky. Zrušením osvojení zanikají všechna práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem a práva a povinnosti z tohoto vztahu vzniklé. Současně se obnovují vzájemné vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou, které zanikly okamžikem právní moci rozsudku o osvojení (§ 841 odst. 1/ NOZ a § 107 odst. 2/ ZR).

Z uvedeného však zákonná úprava českého právního řádu stanoví výjimku, a to v zák. ust. § 841 NOZ. Zrušením osvojení totiž nezanikají osvojenci majetková práva a povinnosti, které vznikly před zrušením osvojení. Slovenská právní úprava takovou výjimku neobsahuje.

Shodným důsledkem zrušení osvojení v obou porovnávaných právních řádech je také změna příjmení osvojence na původní příjmení (§ 842 NOZ a § 107 odst. 2/ ZR).

¹⁴⁰PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [614 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

Znovu se musí konstatovat, že osvojenec si podle českého právního řádu může ponechat příjmení, které získal osvojením za podmínky, že prohlásí, že si toto příjmení ponechá. Slovenská právní úprava osvojení takové právo nepřiznává.

Ve slovenském právním řádu zákonodárce se zrušením osvojení zároveň stanovil soudu povinnost rozhodnout o potřebných opatřeních vůči nezletilému dítěti, pokud zjistí, že původní rodiče neplní nebo nemohou plnit povinnosti, které jim v důsledku pravomocného rozhodnutí o zrušení osvojení znovu vznikly. Tato povinnost je vyjádřena v zák. ust. § 107 odst. 2 věta třetí/ ZR.

V českém právním řádu taková úprava obsažená není. Přesto je však potřeba konstatovat, že i při zrušení osvojení podle českého právního řádu by byl soud povinen zasáhnout a práva a povinnosti upravit. „*Pokud by došlo ke zrušení osvojení u nezletilého nesvéprávného osvojence, je třeba prošetřit poměry v původní rodině. Zjistí-li soud, že rodiče svá práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti nemohou řádně vykonávat, učiní potřebná opatření, např. rozhodne o jiném vhodném výchovném prostředí pro dítě.*“¹⁴¹

Účinky osvojení nastávají ex nunc, tj. okamžikem právní moci rozsudku soudu o zrušení osvojení. Uvedené platí pro oba srovnávané právní řády.

Oba právní řády připouštějí i opětovné osvojení. O opětovném osvojení, tzv. readopci, se hovoří v tom případě, když dítě, které již jednou bylo osvojené, je osvojené znovu. Aby však k tomu mohlo dojít, musejí být splněny podmínky, které ta která zákonná úprava obsahuje.

Podle platné slovenské právní úpravy ve smyslu zák. ust. § 109 ZR osvojenec může být znovu osvojen, ale až za předpokladu, že již uplynula lhůta na zrušení osvojení podle ust. § 107 odst. 1/ ZR. Ustanovení § 109 upravuje možnost tzv. readopce, to znamená, že pokud do šesti měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení nedojde ke zrušení osvojení, stávající osvojenec

¹⁴¹HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

poměr nebrání tomu, aby osvojenec mohl být znovu osvojený jiným osvojitelem (to se vztahuje i na biologické rodiče).¹⁴²

V českém právním řádu přichází opětovné osvojení (readopce) za poněkud odlišných podmínek. Osvojenec podle ust. § 843 NOZ může být opětovně osvojen, ale pouze tehdy, pokud již bylo dřívější osvojení zrušeno, má-li být osvojený pozdějším manželem osvojitele poté, co předchozí manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel, nebo v tom případě, pokud zemřel ten, kdo byl jediným osvojitelem, nebo ti, kteří byli společnými osvojiteli. „*Předně je třeba zdůraznit, že komentované ustanovení dopadá pouze na případy zrušitelného osvojení.*“¹⁴³ Podle tohoto zákonného ustanovení jde o readopci ve stadiu, kdy lze nazvat osvojení ještě zrušitelným, protože ode dne právní moci rozsudku o osvojení ještě neuplynuly tři roky.

Kromě toho podle českého právního řádu k opětovnému osvojení osvojence může dojít také v tom případě, pokud se osvojení stalo již nezrušitelným (a to automatickou přeměnou po třech letech od právní moci rozsudku o osvojení nebo po právní moci rozsudku o určení, že osvojení je nezrušitelné). Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 845 NOZ v návaznosti na zák. ust. § 840 odst. 2 a § 844 NOZ. V tomto případě český zákonodárce nevyžaduje k opětovnému osvojení splnění žádných jiných podmínek. Uvedené je v podstatě shodné se zákonnou úpravou opětovného osvojení podle ust. § 109 ZR.

V této části zákonná úprava slovenského právního řádu poskytuje větší právní jistotu osvojitelům a osvojenci. Uplynutím zákonem stanovené šestiměsíční lhůty ode dne právní moci rozsudku o osvojení nepřipouští již žádnou zákonnou možnost jak osvojení zrušit. Na rozdíl od toho česká právní úprava uzákonila až tříletou lhůtu, ve které je možné osvojení zrušit. Navíc připouští zrušení osvojení i po uplynutí této lhůty prakticky bez jakéhokoli časového omezení, pokud by bylo osvojení v rozporu se zákonem. Nejistota osvojitelů osvojence, že osvojení by mohlo být zrušeno, je příliš dlouhá.

¹⁴²PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentár s judikaturou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [341 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹⁴³HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [758 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

10. Závěr

Základní filozofie obou srovnávaných právních řádů v části osvojení je shodná. Jejím cílem je poskytnout dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, chybějící rodičovskou lásku, pomoc a pochopení. Tedy kvality, které člověk, jenž jimi disponuje, vnímá jako samozřejmost, a tudíž nedokáže plně pochopit, jak jsou důležité pro spokojený a vyrovnaný život člověka a jak velmi chybí, pokud se jich v lidském životě nedostává.

Oba právní řády se snaží respektovat a garantovat dítěti jeho právo na soukromý rodinný život v kruhu svých původních (nejčastěji biologických) rodičů, jeho právo znát svůj původ. Současně se snaží mu garantovat právo podílet se na rozhodování o jeho osude, pokud to navzdory všemu není vše možné. Na druhou stranu respektují i právo rodičů dítěte rozhodovat, jak a kde bude dítě vyrůstat. Míru ochrany tohoto jejich práva určují a limitují skutečným zájmem rodičů o dítě, jejich vnitřním přesvědčením, že chtějí být rodičem dítěte, o než se v plné míře budou řádně starat. Zároveň však oba právní řády toto právo rodičům odnímají, pokud rodič takový zájem nemá.

Oba právní řády zdůrazňují základní hmotněprávní podmínku osvojení, a to zájem nezletilého dítěte.

Slovenská právní úprava nevyžaduje bezpodmínečně souhlas nezletilého dítěte s osvojením. Podmiňuje ho jeho schopností posoudit dosah osvojení. Český právní řád jednoznačně bez splnění jiných podmínek vyžaduje od dítěte staršího dvanácti let souhlas s osvojením (až na zákonem přísně stanovené dvě výjimky).

Český právní řád garantuje dítěti právo odvolat svůj souhlas s osvojením. Slovenská právní úprava právo odvolat souhlas dítěte neumožňuje.

Česká právní úprava právo dítěte na informace garantuje dítěti od doby, co začne školní docházku. Naplnění a realizace tohoto práva dítěte zároveň ukládá osvojitelům povinnost poskytnout dítěti informace o jeho osvojení, nejpozději do doby, než dítě začne povinnou školní docházku. Slovenský právní řád dítěti

právo na informaci osvojení dítěti nepřiznává.

Podle českého právního řádu má dítě právo volby ponechat si příjmení při osvojení a také při jeho zrušení. Slovenský právní řád toto právo dítěti nepřiznává.

Okamžikem nabytí svéprávnosti dítěti garantuje český právní řád díky zákonnému ustanovení právo seznámit se s celým obsahem spisu, který byl o jeho osvojení veden. Slovenská právní úprava takovéto právo dítěti přímou zákonnou úpravou nepřiznává.

Z pohledu práv dítěte je pak nutno konstatovat, že česká právní úprava dítěti jednoznačně přiznává více práv než slovenská právní úprava. Je v tomto směru lepší. Dítě má právo o sobě rozhodovat. Má právo znát svůj původ. Proto by měla i slovenská právní úprava garantovat dítěti práva obdobná, včetně souhlasu a odvolání souhlasu s osvojením, a také právo na informace o osvojení.

Co se týká povinností osvojitelů, v tomto směru je nejzásadnějším rozdílem českým právním řádem uzákoněná povinnost osvojitelů poskytnout dítěti informace o jeho osvojení nejpozději do doby, než dítě začne povinnou školní docházku. Ve slovenském právním řádu něco podobného absentuje. K naplnění realizace práva dítěte na informace by měla i slovenská právní úprava uzákonit povinnost osvojitelů poskytnout informace o osvojení. Dosavadní právní úprava osvojitelům přiznává možnost volby, zda dítěti poskytnou informace o jeho osvojení, či ne.

Český právní řád umožňuje utajení i odtajnění informací o osvojení v zákonem stanovených podmínkách. Slovenská právní úprava uvedené neřeší vůbec. Je na místě položit si otázku, zda je třeba, aby se osvojení utajovalo a komu a v čem utajení pomůže.

Mezi nejzásadnější a nejdůležitější rozdíly lze zařadit i právní úpravu zrušení osvojení. Oba právní řády vycházejí ze zásady nezrušitelnosti osvojení. Slovenskou právní úpravu v tomto směru je však možné hodnotit jako lepší. Zrušení osvojení připouští pouze v zákonem stanovené, poměrně krátké době

bez výjimky. Poskytuje tím záruku a stabilitu důsledků osvojení mnohem dříve než česká právní úprava. Podle české právní úpravy možnost zrušení osvojení představuje nejistotu po dobu tří let od právní moci rozhodnutí o osvojení. Dokonce i po této lhůtě, prakticky bez jakéhokoli časového limitu, umožňuje česká právní úprava zrušení osvojení, a to i po několika letech. V podstatě tím popírá zásadu nezrušitelnosti osvojení.

Celkově lze říci, že česká právní úprava osvojení je rozsáhlejší a podrobnější. Garantuje více práv dítěti. Podrobněji upravuje podmínky a předpoklady osvojení, zatímco slovenská právní úprava musí často při hodnocení podmínek osvojení vycházet jen ze širšího výkladu jednotlivých zákonných ustanovení týkajících se osvojení, a to zejména v případě účelu osvojení a zkoumání zájmu nezletilého dítěte s osvojením.

Na druhou stranu český zákonodárce vnesl do osvojení mnoho nového. To bude způsobovat nejasnosti. Na ty bude muset dát odpověď pouze aplikační praxe a rozhodovací činnost soudů. Slovenský právní řád tím, že zásadní změna byla provedena novelou v roce 2005, má již prakticky vyřešeny případné nejasnosti právě díky aplikační praxi a skrze sjednocenou rozhodovací činnost prostřednictvím judikatury.

V každodenním životě však platí: „*Čas, který plyne od narození dítěte, je v jeho dalším vývoji neúprosnou veličinou. Intelektuální a fyzické schopnosti člověka postupují objektivně a u zdravého jedince je nelze ani podstatně urychlit, ani zpomalit. Zákonodárce a zejména soudní a jiná praxe by měli tento vývoj lidského jedince vždy respektovat.*“¹⁴⁴ Proto by rozhodování o osvojení mělo být co nejpřehlednější a současně nejkratší a nejrychlejší.

¹⁴⁴RADVANOVA, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [75 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

Použitá literatura

1. BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník, Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8.
2. CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2010. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.
3. FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o podpisu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8*. [online]. 15/05/1992. [cit. 2017-02-28]. Dostupné na internetu: <<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39918&nr=209~2F1992&rpp=15#local-content>>.
4. FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o právech dítěte*. [online]. 08/04/1991. [cit. 2017-02-28]. Dostupné na internetu: <<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39097&nr=104~2F1991&rpp=15#local-content>>.
5. HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodine. Komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. ISBN 978-80-8168-021-2.
6. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
7. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978 80 7400-552-7.
8. ILLÁŠOVÁ, M., *Zákon o rodine s dôvodovou správou a judikatúrou, Vzory právnych podaní podľa zákona o rodine s komentárom. III. doplnené a aktualizované vydanie*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2014. 512 s. ISBN 978-80-89350-53-7.
9. NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník*,

konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

10. PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. ISBN 978-80-7400-359-2.*
11. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Prvé vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. ISBN 80-89122-24-8.*
12. RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. ISBN 978-80-7400-578-7.*
13. SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 244 s. ISBN 978-80-7478-512-2 (brož.).*

Judikatura:

- 1) Vyhodnotenie Najvyššieho súdu SSR zo dňa 22.05.1985., sp. zn. Cpj 13/85, uverejnené pod číslom 50/1985 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.
- 2) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.03.1967, sp. zn. 5 Cz 26/67, zveřejněn pod číslem 69/1967 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.
- 3) Výber rozhodnutí a stanovísk Najvyššieho súdu SR č. 3/1986.
- 4) Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 23.05.1975, sp. zn. 1 Cz 41/75, uverejnený pod číslom 5/1977 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.
- 5) Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 24.02.1988, sp. zn. 10 Co 41/88, uverejnený pod číslom 29/1990 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.
- 6) Uznesenie pléna Najvyššieho súdu, smernica zo dňa 23.06.1967, Pls 5/67, uverejnené pod číslom VII/1967 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR.

Právní předpisy:

- 1.** Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění.
- 2.** Zákon č. 36/2005 Sb., o rodině a o změně a doplnění některých zákonů.

Abstrakt

To live and grow up in a family environment, in a family with both biological parents, is a child's natural right. The feeling of support and love, which gives the child a family, is not given today to everyone.

Nowadays there are many children who lost the right to be part of a family. It is not important how this right was taken away, but it is much more important that the child was left orphaned, without a single significant person in its life. It is the institute of adoption that helps to correct this. Adoption is an admirable and important instrument that allows a child to be able to join a family life, sense stability, love and especially to have parent(s).

Throughout this thesis, I want to discuss the matter of adoption. I also want to provide comprehensive and concise information about this issue, about the differences in the two compared law systems that for a long time applied the same legal regulations. I focused on pointing out various differences. I am Slovak, living and studying in the Czech Republic. The adoption of a new Civil Law Code that brought many significant changes to the old legislation of the Czech Republic, triggered my interest in comparing these two existing legal systems of two countries that once formed a united country.

I divided my thesis into 8 sections. The first part focuses on the definition of the notion of adoption. I dealt with the definition of the concept of ownership, mostly with its various regulations. In parts 2–5, I discuss the legal conditions, the conditions of adoption and of individuals who act in the adoption process. These people include the adopted child and the adoptive parents (who are further defined in a separate part of the thesis). An important part of the process of an adoption is also the agreement of those above-mentioned members. The final section deals with the consequences of the adoption that influence the involved parties. And of course, the possibility that the status of adoption may be terminated. All sections provide a comparison of the legal regulations of the Czech and Slovak Republic.